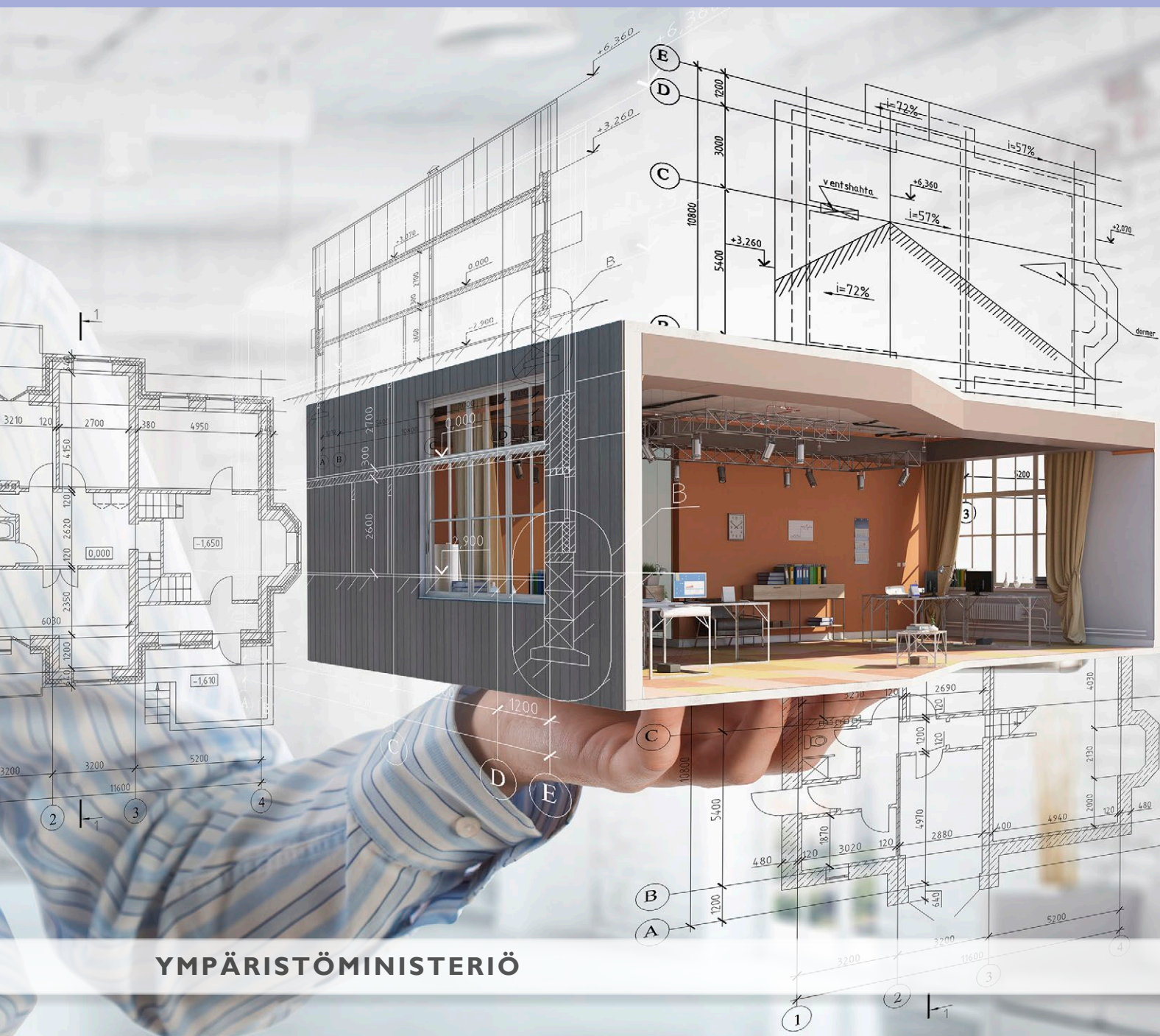

Monipuolista asumista kehittämässä

Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tarpeita
ja ratkaisuja Eksotessa

Niina Sillanpää, Susanna Hintsala, Juho Ylitalo, Simo Klem

Ympäristöministeriön raportteja 22/2017

Monipuolista asumista kehittämässä

Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tarpeita ja ratkaisuja Eksotessa

Niina Sillanpää, Susanna Hintsala, Juho Ylitalo, Simo Klem

*Suomi
Finland*
100

Ympäristöministeriö

ISBN Nid.: 978-952-11-4757-9

ISBN PDF: 978-952-11-4758-6

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto / Erja Kankala

Kansikuva: iStock

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö	2017
Tekijät	Niina Sillanpää, Susanna Hintsala, Juho Ylitalo, Simo Klem	
Julkaisun nimi	Monipuolista asumista kehittämässä – Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tarpeita ja ratkaisuja Eksotessa	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 22/2017	
ISBN painettu	972-952-11-4757-9	ISSN painettu 1796-1696
ISBN PDF	972-952-11-4758-6	ISSN PDF 1796-170X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4758-6	
Sivumäärä	43	Kieli suomi
Asiasanat	kehitysvammaiset, asuminen, palvelut, osallistuva suunnittelu, yksilöllinen suunnittelu	
Tiivistelmä	<p>Monipuolisia asumisratkaisuja kehittämässä -hankkeessa kehitettiin kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuja. Pilottialueena toimi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri (Eksote). Kehitysvammaiset aikuiset maassamme asuvat useimmiten joko ryhmäkodissa tai lapsuudenkodeissaan. Hankkeessa etsittiin ratkaisuja, jotta myös kehitysvammaisilla henkilöillä olisi mahdollisuus asua itse valitsemalla tavallaan, tavallisessa asunnossa muiden ihmisten joukossa.</p> <p>Etelä-Karjalan pilottikunnissa Lappeenrannassa, Joutsenossa, Ruokolahdella ja Rautjärvellä asuvia kehitysvammaisia haastateltiin ja kuultiin kehittämispajoissa. Tavoitteena oli saada selville, mitä he ajattelevat asumisestaan ja palveluistaan tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Lappeenrantalaiset kehitysvammaiset nuoret haluavat pääosin asua kaupungin keskustassa omassa asunnossa sekä liikkua ja osallistua siellä missä muutkin nuoret. Ruokolahdella ja Rautjärvellä puolestaan osa valitsee mieluiten asuinpaikakseen lapsuudenkodin ja tutun asuinympäristön. Osa haluaa muuttaa isompaan kaupunkiin.</p> <p>Hanke haastoi sosiaali- ja asuntotoimen sekä kaavoituksen työntekijöitä luomaan uutta yhteistyötä kunnan eri toimijoiden välille. Kehittämistyö osoitti, että tarvitaan säännöllisesti kokoontuva ryhmä, joka poikkihallinnollisesti suunnittelee tulevaisuuden asumista maakunnassa. Pitkäjänteinen tulevien asukkaiden toiveiden ja tarpeiden kartoitus on suunnittelutyön lähtökohta. Mukana olleisiin kuntiin perustettiin Paras naapuri -työryhmä, joka laatii suunnitelman, miten vastataan erityistä tukea tarvitsevien ihmisten asumisen tarpeisiin tulevaisuudessa.</p> <p>Lisäksi palveluita muotoiltiin uudelleen, jotta myös enemmän apua tarvitsevat henkilöt voivat asua omassa kodissa. Hankkeen aikana kehitysvammaisia nuoria muutti yövalvotusta ryhmäkodista omaan asuntoon. Kunnan tarjoamia tukiasumisen palveluja kehitettiin vastaamaan paremmin heidän tarpeitaan. Palveluita joustavoitettiin siten, että tukea pystyttiin antamaan aluksi useita kertoja päivässä. Ensimmäisten kuukausien aikana yksi henkilö oli varattu näiden nuorten tukemiseen. Tukea on pystytty jo joidenkin osalta keventämään. Myös kuvapuhelinyhteyden päässä oleva ja tarvittaessa paikalle tuleva yöhoitaja on uutta toimintaa. Muuttajien tueksi saatiin myös lähinaapuri. Hän on opiskelija, joka asuu samassa korttelissa ja tarjoaa naapuriapua yhden tunnin päivässä.</p> <p>Hankkeen tulokset osoittivat, että myös enemmän apua tarvitsevat vammaiset henkilöt voivat asua omassa asunnossa, kun palveluja kehitetään riittävästi vastaamaan heidän tarpeitaan.</p>	
Kustantaja	Ympäristöministeriö	
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017	
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet	2017	
Författare	Niina Sillanpää, Susanna Hintsala, Juho Ylitalo, Simo Klem		
Publikationens titel	Mångsidigt boende – Bostadsbehov och lösningar inom Eksote för personer med utvecklingsstörning		
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets rapporter 22/2017		
ISBN tryckt	978-952-11-4757-9	ISSN tryckt	1796-1696
ISBN PDF	978-952-11-4758-6	ISSN PDF	1796-170X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4758-6		
Sidantal	43	Språk	finska
Nyckelord	personer med utvecklingsstörning, boende, tjänster, interaktiv planering, individuell planering		
Referat	<p>Inom projektet för mångsidigt boende utvecklades olika bostadslösningar för personer med utvecklingsstörning. Södra Karelen social- och hälsovårdsdistrikt (Eksote) var pilotområde i projektet. Vuxna med utvecklingsstörning bor i Finland oftast i grupphem eller i sina barndomshem. Genom projektet ville man hitta lösningar som möjliggör att personer med utvecklingsstörning kan bo på det sätt de själva vill, i vanliga bostäder bland andra människor. Det genomfördes intervjuer med personer med utvecklingsstörning som är bosatta i pilotkommunerna Villmanstrand, Joutseno, Ruokolax och Rautjärvi i Södra Karelen, och de fick också ge sina synpunkter i samband med utvecklingsworkshoppar. Målet var att få veta vad de tänker om sitt boende och tjänsterna, just nu och i framtiden. De unga med utvecklingsstörning som bor i Villmanstrand vill huvudsakligen bo i egen lägenhet i centrum av staden och vara aktiva och röra sig på samma ställen som alla andra unga. I Ruokolax och i Rautjärvi föredrar en del emellertid att bo i barndomshemmet och i en bekant boendemiljö. En del vill flytta till en större stad. Projektet ville utmana de tjänstemän som är verksamma inom social- och bostadsväsendet och planläggningen att skapa nytt samarbete mellan olika kommunala aktörer. Utvecklingsarbetet visade att det finns behov av en grupp som sammanträder på regelbunden basis och som på ett förvaltningsövergripande sätt planerar framtidens boende i landskapet. Planeringen utgår från en långsiktig kartläggning av de kommande invånarnas önskemål och behov. I de kommuner som deltog bildades en arbetsgrupp som benämndes Bästa grannen (Paras naapuri) och som utarbetar en plan på hur man i framtiden tillgodoser behoven hos dem som behöver särskilt stöd. Dessutom omformades tjänsterna så att också personer som behöver mer omfattande hjälp kan bo i eget hem. Under projektets lopp flyttade vissa unga med utvecklingsstörning från grupphem till egna bostäder. De stödboendetjänster som kommunen erbjuder utvecklades så att de bättre svarade mot de ungas behov. Större flexibilitet infördes så att stöd till en början kunde ges flera gånger om dagen. Under de första månaderna var en person anlitad för att stödja de unga. För vissa av de unga har mängden stöd redan kunnat minskas. I den nya verksamheten ingår även en nattvårdare som de unga når per bildtelefon och som vid behov kan komma till bostaden. De som flyttat till egen bostad får också stöd av en granne, som är en studerande som bor i samma kvarter och som erbjuder grannhjälp en timme om dagen. Projektets resultat visade att också personer med funktionsnedsättning som är i behov av mer omfattande hjälp kan bo i egen bostad när tjänsterna utvecklas så att de i tillräcklig grad svarar mot vars och ens behov.</p>		
Förläggare	Miljöministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment	2017
Authors	Niina Sillanpää, Susanna Hintsala, Juho Ylitalo, Simo Klem	
Title of publication	Diversity in housing – Solutions based on the needs of persons with developmental disabilities	
Series and publication number	Reports of the Ministry of the Environment 22/2017	
ISBN (printed)	978-952-11-4757-9	ISSN (printed) 1796-1696
ISBN PDF	978-952-11-4758-6	ISSN (PDF) 1796-170X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4758-6	
Pages	43	Language Finnish
Keywords	persons with disabilities, housing, services, participatory planning, person-centred planning	
<p>Abstract</p> <p>The project 'Diversity in housing' was concerned with developing housing solutions for persons with developmental disabilities. The pilot area was the South Karelia Social and Health Care District (Eksote). In Finland persons with developmental disabilities mostly live either in group housing or in their childhood home. In the project solutions are sought where disabled persons would also have the option to choose how they live, including in regular housing among other people.</p> <p>Disabled persons living in the pilot municipalities in South Karelia (Lappeenranta, Joutseno, Ruokolahti and Rautjärvi) were interviewed and heard in development workshops. The aim was to find out what they think about their housing and services, at the moment and for the future. Most of the young people with developmental disabilities living in Lappeenranta wish to have an apartment of their own in the city centre and participate just in the same way as other young people. In Ruokolahti and Rautjärvi some of them would rather choose their childhood home and a familiar environment to live in. Some would like to move to a bigger city.</p> <p>The project challenged the employees of social and housing sectors and zoning to create new kind of collaboration among various stakeholders. The development work showed the need for a group that meets regularly to plan future housing solutions for the area on a cross-sectoral basis. Planning work starts with a far-reaching survey of the wishes and needs of the future residents. In the municipalities included in the project a Paras naapuri - Best neighbour working group was set up to prepare a plan for responding to the future housing needs of people in need of special support.</p> <p>Some of the services were also reorganised in order that people who needed more assistance could also live in a home of their own. During the project some young people with developmental disabilities moved from a group home with supervision at night to an apartment of their own. The services for supported housing offered by the local governments were developed to better respond to their needs. Flexibility was increased so that services and support could at first be made available several times a day. During the first few months there is a designated person who supports these young people. For some of them less support is already needed. During the night the residents have access to night-time aid via videophone or, where necessary, on the premises. There is also a nearby neighbour, a student who lives in the same block and provides neighbourly help one hour a day.</p> <p>The results show that even disabled persons who need more assistance can live in an apartment of their own if services are designed to meet their needs.</p>		
Publisher	Ministry of the Environment	
Printed by (place and time)	Lönnerberg Print & Promo, 2017	
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Sisältö

Esipuhe	9
1 Hankkeen lähtökohdat	11
1.1 Aiempien tutkimusten ja kehittämishankkeiden tuloksia	14
1.2 Hankkeen tavoitteet ja keskeiset käsitteet	16
1.3 Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin asumisen nykytilanne	17
2 Nykytilanteen kartoitus	20
2.1 Lappeenrannan pilotti	21
2.2 Joutsenon pilotti	25
2.3 Ruokolahden ja Rautjärven pilotti.....	27
3 Asumisratkaisujen monipuolistuminen	30
3.1 Tulevaisuuden tarpeet ja toiveet asumiselle.....	31
3.2 Asuinalueiden tutkimisen työpajat	33
4 Pilottialueiden tulokset ja kehittämiskohteet	35
5 Johtopäätökset	40
LÄHTEET	43

ESIPUHE

Ympäristöministeriö, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Eksote) ja Kehitysvammaliitto toteuttivat vuosina 2016–2017 asumisen kehittämishankkeen kehitysvammaisten ihmisten tarpeisiin Lappeenrannan, Joutsenon ja Ruokolahti-Rautjärven alueella.

Hankkeen tavoitteena oli aikaansaada yksilöllisiä asumisvaihtoehtoja kehitysvammaisille henkilöille, jolloin 15-paikkaisia ryhmäkoteja ei enää tuotettaisi. Tarkoituksena oli etsiä asuntoja tavallisesta asuntokannasta ja järjestää tarvittavaa tukea, esimerkiksi asuinalueella olevasta tukipisteestä. Toteutuksen aikana etsittiin ratkaisuja, jotta myös vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus asua itse valitsemallaan tavalla muiden ihmisten joukossa. Kehitysvammaiset henkilöt olivat itse keskeisesti mukana pohtimassa asumiskysymyksiään.

Hankkeen alueilla toteutettiin kehittämistyöpajoja asumistarpeiden ja toiveiden selvittämiseksi sekä asumisratkaisujen toteuttamiseksi hallintokuntien yhteistyön kautta. Tavallisen asuntokannan hyödyntäminen oli keskeinen osa toteutusta, kuten myös palvelujen räätälöinti tarpeita vastaavaksi. Hankkeen tulokset osoittivat, että myös enemmän apua tarvitsevat vammaiset henkilöt voivat asua omassa asunnossa, kun palveluja kehitetään riittävästi vastaamaan heidän tarpeitaan.

On tärkeää, että uudenlaisia yksilöllisempiä asumis- ja palveluratkaisuja saadaan aikaan. Ne vaativat pitkäjänteistä ja hyvää yhteistyötä keskeisten osapuolten kesken, joita ovat sosiaali- ja terveystoimi sekä asunto- ja kaavoitustoimi sekä kunnalliset vuokra-asuntoyhtiöt. Tärkeää on ottaa vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä mukaan asumisen suunnitteluun. Sekä poikkihallinnollisuus että vammaisten osallisuus olivat Eksoten hankkeen lähtökohtia.

Tämän raportin ovat kirjoittaneet kouluttaja Niina Sillanpää, johtaja Susanna Hintsala, tutkija Juho Ylitalo ja tutkija Simo Klem Kehitysvammaliitosta. Eksotesta hankkeesta ovat keskeisesti olleet mukana vammaispalvelujen johtaja Riitta Hakoma, palvelupäällikkö Marja-Liisa Haapakorva sekä asumisen ja tuen koordinaattori Heli Pitkänen.

Lokakuu 2017

Raija Hynynen
Asuntoneuvos
Ympäristöministeriö

1 Hankkeen lähtökohdat

Monipuolisia asumisratkaisuja kehittämässä -hankkeessa selvitettiin, mitä kehitysvammaiset ihmiset haluavat asumiseltaan. Tältä pohjalta kehitettiin uusia asumisen ratkaisuja. Pilottialueena toimi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Eksote). Tavoitteena oli lisätä asukkaiden valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä asumisessaan sekä luoda kustannustehokkaita ratkaisuja. Hankkeen toteutusaika oli toukokuusta 2016 syyskuuhun 2017. Hankkeen rahoittivat ympäristöministeriö ja Eksote, ja sen toteuttivat Kehitysvammaliitto ja Eksote.

Kehitysvammaisten asumisen järjestäminen

Kehitysvammaisia arvioidaan olevan Suomessa noin 40 000 eli 0,8 % väestöstä. Aikuisista kehitysvammaisista henkilöistä noin 30 % asuu vanhempiensa luona. Palveluasumisen piirissä asuu noin 9 000 kehitysvammaista henkilöä. Itsenäisesti tai vähäisen tuen piirissä asuvia on noin 3 000. Kehitysvammalaitoksissa asui pitkäaikaisesti vuoden 2015 lopussa 962 kehitysvammaista (Sotkanet 2017).

Kehitysvammaisten henkilöiden asuminen voidaan järjestää yleisenä palveluna sosiaalihuoltolain perusteella tai erityispalveluna kehitysvammalain tai vammaispalvelulain perusteella. Valtaosa kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluista järjestetään kehitysvammalain perusteella. Jos asuminen järjestetään vammaispalvelulain tai kehitysvammalain mukaisesti, ovat asumiseen liittyvät tukipalvelut asiakkaalle maksuttomia. Tällaisia tukipalveluja ovat mm. avustaminen ruoanlaitossa, syömisessä, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, siivouksessa, liikkumisessa ja asioinnissa.

Asiakkaalta voidaan periä maksu vain ylläpidosta, johon kuuluvat tavanomaiset menot, kuten vuokra, ruoka, pesuaineet, vesi ja sähkö. Ylläpitoa eivät ole esimerkiksi henkilön asumiseensa tarvitsema tuki niistä aiheutuvine henkilöstökuluineen, siivous- tai saattajapalvelu tai kiinteistön hoitoon liittyvät kulut. Sosiaalihuoltolain mukaisesti järjestetyistä palveluista voidaan periä maksua. Sosiaalihuoltolain mukaisena kehitysvammaisten asu-

mista järjestetään käytännössä silloin, kun henkilö tarvitsee vain asunnon, mutta ei mitään tukipalveluja.

Kansainväliset ja kansalliset veloitteet asumiselle

Erityisryhmien asumisen järjestäminen nojaa maamme lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin ja kansallisiin sopimuksiin ja linjauksiin. Näistä keskeisimpiä ovat YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien sopimus, Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma ja valtioneuvoston periaatepäätökset vuosilta 2010 ja 2012 ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa on määritelty lähtökohdat vammaisten ihmisten yksilöllisen asumisen kehittämiseksi. YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 19 edellyttää, että vammaisilla henkilöillä on oikeus valita, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole veloitettuja käyttämään tiettyjä asumisjärjestelyjä. Riittäville palveluille ja tukitoimilla varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat tarvitsemansa tuen voidakseen elää ja osallistua yhteisössä muiden kansalaisten tavoin.

Yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaaminen liittyy myös maassamme meneillään olevaan vammaisten ja iäkkäiden henkilöiden palvelujen rakenteen uudistamiseen sekä vireillä oleviin lainsäädännön uudistuksiin, kuten sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistukseen, vammaislainsäädännön uudistamiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämistä uudistamiseen ja integraatioon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan valinnanvapauden ja itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen.

Kehitysvammaisten asumisen ohjelman (KEHAS) tavoitteet

Kehitysvammaisten asumisohjelman (Kehas) tavoitteita linjattiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuosina 2010 ja 2012. Valtioneuvoston periaatepäätöksen (vnp 21.1.2010) tavoitteena oli purkaa laitoshoidon siten, että vuoden 2015 lopussa laitoksissa asuisi enää pitkäaikaisesti noin 500 kehitysvammaista.

Toinen valtioneuvoston periaatepäätös (vnp 8.11.2012) linjasi jatkotoimia asumisen ja palvelujen kokonaisuuden kehittämiseksi. Tavoitteeksi asetettiin, ettei kukaan kehitysvammaisen asuisi laitoksessa vuoden 2020 jälkeen. Vuoden 2012 periaatepäätöksessä todetaan myös, että asumisen järjestäminen tulee toteuttaa pienissä asuntoryhmissä tai itsenäisissä asunnoissa.

STM:n asettama seurantaryhmä arvioi loppuraportissaan vuonna 2016, että ohjelman tavoitteet ovat edenneet vuoden 2015 loppuun mennessä kohtuullisesti, mutta kehitysvammaisten asumispalvelujen rakenne on muodostunut liian raskaaksi.

Seurantaryhmän (STM 2016) mukaan jatkossa tehokkaampaa toimintaa vaativat:

1. vammaisten henkilöiden pääsy yleis- ja erityispalveluihin ja yhdenvertainen kohtelu niissä
2. vammaisten henkilöiden itsemääräämisen ja valinnanvapauden toteuttaminen
3. vammaisten lasten oikeus tavalliseen lapsuuteen sekä perheen arjessa selviytyminen ja jaksaminen
4. palvelutarpeen arviointi, asiakkaan valinnanvapaus ja palvelujen yksilöllinen suunnittelu ja toteuttaminen
5. laitosasumisen lakkauttaminen
6. asumisratkaisujen monipuolistaminen
7. osaavan työvoiman saatavuus
8. hallintokuntien välinen yhteistyö.

Asumisen osalta STM:n seurantaryhmä ehdotti asumisratkaisujen monipuolistamista seuraavasti (STM 2016, 74):

Toimenpide 4. Monipuolistetaan asumisratkaisuja

Vammaisten henkilöiden asumisratkaisuihin tarvitaan lisää vaihtoehtoja, valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä. Vammaisen henkilön tarpeet ja toiveet asumisen suhteen ovat keskiössä. Asunnot, myös ryhmämuotoiset ratkaisut, integroidaan normaaliin asuntokantaan, eikä niistä muodosteta erityisryhmäkeskittymiä. Kunnat ottavat tavallisen asuntokannan ja yksittäiset vuokra-asunnot entistä laajemmin käyttöön ja verkottavat niitä palvelujen ja tuen avulla.

Uusia erityisryhmille tarkoitettuja asuntoja rakennetaan vain erityistilanteissa, silloin kun niihin on asukkaiden yksilöllisiin tarpeisiin perustuva syy. Nykyisten ryhmäkotien asukkaiden tarpeet arvioidaan. Ryhmäkotien tarvetta vähennetään tarjoamalla osalle nykyisistä asukkaista itsenäisempiä, kevyempiä asumisratkaisuja. ARAn tukea suunnataan monipuolistamaan asumisratkaisuja sekä rahoitusta varataan nykyisen rakennuskannan muutostöihin. ARAn tukea lisätään yksittäisten asuntojen hankinnassa.

Kunnissa vahvistetaan poikkihallinnollista yhteistyötä sosiaali- ja terveyssektorin, asuntotoimen ja kaavoituksen kesken. Vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä osallistetaan heidän omien asumisjärjestelyjensä sekä asuin- ja elinympäristöjen suunnitteluun.

Asiaksmaksupolitiikkaa ja sosiaaliturvaa kehitetään siten, että ne turvaavat mahdollisuudet yhdenvertaiseen asumiseen ja elämään sekä tarpeenmukaisten palvelujen käyttöön.

Ympäristöministeriön vuonna 2016 teettämän selvityksen mukaan Kehas-ohjelman aikana rakennettiin liian yksipuolisia ja raskaita asumisratkaisuja eli tuotanto keskittyi lähes pelkästään tehostettuun palveluasumiseen ja pääosin 15-paikkaisten tai suurempien asumisyksiköiden rakentamiseen. Tehostettavia toimia tarvitaan asumisratkaisujen monipuolistamiseksi. Myös tässä selvityksessä korostetaan, että keskeistä on tavallisen asuntokannan hyödyntäminen ja palvelujen samantahtinen kehittäminen hajautettuun asuntokantaan. (Karinen et.al. 2016).

ARAN erityisryhmien asuntomarkkinakatsauksessa (12.9.2017) arvioitiin sekä vapaarahoitteisten että ARA-rahoitteisten erityisryhmäasuntojen tarjontaa, kysyntää ja tulevaisuuden näkymiä. Sekä valtion tukemia että vapaarahoitteisia erityisryhmäasuntoja, erityisesti ikääntyneiden palvelutaloja ja kehitysvammaisille ihmisille tarkoitettuja ryhmäkoteja on rakennettu runsaasti viimeisen viiden vuoden aikana. Valtion tukemaa erityisryhmien ARA-tuotantoa on vauhdittanut investointiavustusvaltuuden vuosittainen kasvu 110–120 miljoonan euron tasolle vuodesta 2009 alkaen. Vapaarahoitteisella puolella tarjontaa ovat lisänneet mm. kilpailun vapautuminen, palveluseleiden käyttöönotto ja pääomasijoittajien mukaantulo hoivamarkkinoille. Vapaarahoitteista tuotantoa ovat helpottaneet myös tonttien helpohko saatavuus kasvukeskusten ulkopuolella ja useiden kuntien halukkuus luopua omista hoiva-alan kiinteistöistään. (ARA 2017.)

ARAN asuntomarkkinakatsauksen mukaan runsas asuntotuotanto on edistänyt laitospaikkojen vähentämistavoitteita niin vanhusten kuin kehitysvammaistenkin kohdalla, mutta samalla se on johtanut etenkin tehostetun palveluasumisen ja ryhmäkotipaikkojen ylitarjontaan lähes kaikkialla maassa. Suunnitteilla ja rakenteilla olevien erityisryhmäasuntojen lukumäärän perusteella on todennäköistä, että ylitarjonta tulee lähiaikoina ennemminkin lisääntymään kuin vähenemään. Ylitarjonta koskee pääosin ryhmäkotipaikkoja. Ylitarjonnan riskinä on, että tukiasuntojen ja asuntoverkoston tarjonnan kehittäminen hidastuu edelleen, kun perinteisiä ryhmäkotipaikkoja on tarjolla runsaasti.

1.1 Aiempien tutkimusten ja kehittämishankkeiden tuloksia

Erityisryhmien asumisen tutkimusten ja kehittämishankkeiden (ks. esim. Hintsala & Ahlsten 2011; Hintsala & Mietola 2013; Törmä et al. 2014) tulokset osoittavat, että suurin osa erityisryhmiin kuuluvista asukkaista haluaa asua kuten muutkin. Oma asunto ja mahdollisimman itsenäinen elämä on useimpien kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien toiveena. He pystyvät myös asumaan näin, kun saavat siihen tarvitsemansa tuen. Ryhmä-

muotoinen asuminen ei ole enää ainoa ratkaisu, jolla asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen vastataan. Erityisesti nuoret kehitysvammaiset henkilöt kokevat ryhmäkodit laitosisina paikkoina, eivätkä halua muuttaa niihin asumaan. (Hintsala & Mietola 2013.)

Ympäristöministeriön mielenterveyskuntoutujien asumisratkaisujen kustannuksista teettämän selvityksen (Kettunen et al. 2015) mukaan tavallisiin asuntoihin voidaan järjestää monipuolista tukea ilman, että kustannukset nousevat suuriksi. Säästöjä syntyy, kun palvelut joustavat asukkaan tuen tarpeen mukaan ja kun luovutaan tarpeeseen nähden liian raskaasti tuetusta asumisesta (Pitkänen et al. 2015). Vastaava tulos saatiin myös ARAn ja Kehitysvammaliiton Arjen keskiössä -hankkeessa. Laskelmia tehtiin kustannusvaikutuksista, kun kehitysvammaisen henkilö muuttaa ryhmäkodista omaan asuntoon. Esimerkiksi Turun asuntoverkoston suunnitelmassa alustava arvio kustannusvaikutuksista kuuden asukkaan kohdalla oli noin 50 000 €/vuosi (Hintsala et al. 2015).

Ympäristöministeriön selvityksessä (Pitkänen et al. 2015) on arvioitu suomalaisia ja kansainvälisiä hajautetun asumisen malleja. Selvityksen mukaan kehitysvammaisille ihmisille suunnatuissa hajautetun asumisen malleissa asumista tukevia palveluja olivat pääasiassa sosiaalinen isännöinti, asumis- ja muuttovalmennus, yöpäävystys, erilaiset puhelinpalvelut, yhteiset ruokailumahdollisuudet ja asuntoja lähellä olevat yhteistilat erityyppistä toimintaa varten (esimerkiksi tietokoneen käyttö). Hajautetun asumisen ratkaisuihin sisältyi myös osallisuutta ja vertaistukea lisääviä toimintamuotoja, kuten asukkaista kootut työryhmät ja keskustelupiirit.

Selvityksessä (emt. 2015) tuodaan esille, että itsenäisen asumisen onnistumisen tekijöitä ovat riittävä asumisvalmennus, omaisten mukaanotto asumisen suunnitteluun, tuki kodin ulkopuoliseen harrastus- ja virkistystoimintaan, arjen ja vapaa-ajan suunnittelu, yhteisöllisyyden ja vertaistuen vahvistaminen sekä yhteisöllisyys kaikkien asukkaiden kesken, ei ainoastaan kehitysvammaisten kesken.

Arjen keskiössä -hankkeen asuntoverkostomalli

ARAn ja Kehitysvammaliiton Arjen keskiössä -hankkeessa (Hintsala et al. 2015) kehitettiin asuntoverkostomalli, joka on hyvä esimerkki tavasta tarjota monimuotoisia ja yksilöllisiä asumisratkaisuja. Hanke toteutettiin vuosina 2012–2014 ARAn, Kehitysvammaliiton ja neljän kunnan (Turku, Lahti, Seinäjoki ja Kotka) ja kolmen kuntayhtymän (Eskoo, Carea ja Varsinais-Suomen ehp) yhteistyönä. Hanke rahoitettiin ARAn tutkimus- ja kehittämisrahoituksella ja se perustui Kehas-ohjelman toimenpiteisiin. Kuntien työskentelyn tuloksena syntyi asuntoverkostomalli, jossa yksittäisistä asunnoista muodostetaan asuntoverkostoja.

Asuntoverkoston yhteiskehittäminen tapahtuu viidessä vaiheessa. Nämä vaiheet ovat:

1. Työryhmän perustaminen
2. Asukkaiden toiveiden selvittäminen
3. Asuinalueiden tutkiminen
4. Uusien ratkaisujen ideointi
5. Asuntoverkoston toteuttaminen valitulle asuinalueelle.

Asuntoverkoston toiminnan edellytyksenä on palvelutuotannon kehittäminen ja henkilökunnan toiminnan uudelleen organisointi, jotta palvelut tukisivat yksilöllisiä tarpeita joustavasti. Tavallisen asuntokannan hyödyntäminen on tärkeä osa asuntoverkostoja.

Asuntoverkостossa kehitysvammaisten ihmisten asunnot sijaitsevat muun asuntokannan joukossa. Yksittäiset asunnot liittyvät toisiinsa palvelujen ja sosiaalisten verkostojen kautta. Asunnoista voidaan muodostaa myös yhteisöllisen asumisen muotoja, kuten kimp-pakämppiä ja asuntoryhmiä. Asukkaat hyödyntävät maksimaalisesti asuinalueen lähipalveluja (esimerkiksi kirjasto, terveyskeskus, kuntosali ja muut vapaa-ajan viettopaikat) ja saavat sen lisäksi heille yksilöllisesti räätälöityjä palveluja kotiinsa. Nämä palvelut voivat olla kunnan/ kuntayhtymän, yrityksen tai järjestön tuottamia. Tärkeää on muodostaa palvelujen ja tuen verkosto, jossa hyödynnetään eri palvelujen tuottajia ja vapaaehtoisektorin järjestämää toimintaa alueella. Osana verkostoa toimii myös tukipiste, jossa verkoston asukkaat voivat tehdä asioita yhdessä sekä tavata työntekijöitä ja saada apua arjen toimiin.

Arjen keskiössä -hankkeen aikana pilottikunnat laativat kokonaissuunnitelman asuntoverkostojen muodostamiseksi asuinalueille ja hankkivat tukiasuntoja kunnan vuokra-asuntokannasta, yksityisiltä vuokra-asuntojen välittäjiltä ja järjestötoimijoilta sekä perustivat tukipisteitä ja kokoontumistiloja asuinalueille. Ensimmäinen asuntoverkosto valmistui Louhenkadulle Seinäjoelle. Mukana olleiden kehitysvammaisten asukkaiden toiveet toteutuivat: oma nimi ovesa ja asuminen tavallisessa asuintalossa. Asuntoverkosto muodostuu asunnoista Seinäjoen kaupungin vuokra-asuntoyhtiön Sevas Oy:n kerrostalossa sekä talon kaikkien asukkaiden yhteiskäytössä olevasta talon pesulasta, kerhuhuoneesta ja piha-alueesta.

1.2 Hankkeen tavoitteet ja keskeiset käsitteet

Monipuolisia asumisratkaisuja kehittämässä -hankkeen tavoitteena oli monipuolistaa asumis- ja palveluratkaisuja kehitysvammaisten ihmisten tarpeisiin Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) alueella. Hankkeen pilottiin valittiin kolme kuntaa: Lappeenranta, Ruokolahti ja Rautjärvi.

Hankkeen kolme keskeistä tavoitetta oli:

1. Selvittää ryhmäkodeista, laitoshoidosta ja lapsuudencodeistaan muuttavien kehitysvammaisten henkilöiden asumisen tarpeet ja valmiudet itsenäiseen asumiseen sekä jo itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden pärjäämisen tekijöitä Eksoten pilottialueilla
2. Etsiä muuttaville asukkaille uusi asumisratkaisu (suunnitelma asunnosta ja palveluista)
3. Selvittää asukkaiden kanssa elämää tukevia muita tekijöitä, kuten
  - henkilöiden omat vahvuudet ja taidot
  - tärkeät ihmiset ja suhteiden ylläpito
  - naapuriapu
  - omassa asunnossa pärjäämistä tukevat palvelut.

Hankkeen keskeisiä käsitteitä ovat tukiasunto, asuntoryhmä ja ryhmäkoti. Tukiasunto on yksittäinen asunto muun asuntokannan joukossa. Asuntoryhmä muodostuu erityisryhmille suunnatuista asunnoista yleensä tavallisessa asuintalossa ja näihin asuntoihin liittyvistä yhteistiloista. Asuntoryhmä voi sijaita kerrostalossa tai rivitalossa. Ryhmäkoti on asumisyksikkö, jossa asukkailla on omat huoneet ja ne ovat suorassa yhteydessä yhteisiin tiloihin. Asumisen lisäksi kehitysvammaiset henkilöt usein tarvitsevat tukea, ohjausta tai hoitoa. Sen laatu, määrä ja järjestämistapa vaihtelevat kunkin tarpeiden mukaan.

1.3 Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden asumisen nykytilanne

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) on kuntayhtymä, johon kuuluu yhdeksän kuntaa: Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Imatra, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari. Eksoten alueella on noin 132 000 asukasta. Eksoten kaikki toimipisteet ovat kaikkien eteläkarjalaisten käytössä riippumatta kotikunnasta. Eksote huolehtii jäsenkuntiansa julkisista sosiaali- ja terveystieteiden palveluista. Näihin palveluihin kuuluvat avoterveydenhuolto, suun terveydenhuolto, mielenterveys- ja päihdepalvelut, laboratorio- ja kuvantamispalvelut, lääkehuolto, kuntoutus, sairaalapalvelut, perhepalvelut, aikuisten sosiaalipalvelut ja vammaispalvelut sekä väestön palvelutarpeeseen ja ikärakenteeseen joustavasti mukautuvat vanhustenpalvelut.

Kehitysvammaisten asumispalvelut Eksotessa

Eksoten kuntayhtymän palvelujen piirissä on yhteensä 298 kehitysvammaista henkilöä. Heistä aikuisia on 287 ja lapsia yksitoista. Eksoten tuottamien palveluiden piirissä heistä

on 141 ja ostopalveluissa 157. Yhteensä kehitysvammaisia ihmisiä Eksoten alueella on 404. Tuetusti omassa kodissa asuu 215 kehitysvammaista henkilöä ja ryhmäkodissa 238 henkilöä. Laitoshoidossa on 15.

Eksotella on kuusi ryhmäkotia, joissa henkilökuntaa on koko ajan paikalla. Lappeenrannan alueella on neljä (Pihlajakoti, Kotimäki, Männikkö ja Välskäri), Parikkalassa on yksi (Petäjämäki) ja Savitaipaleella yksi (Koivukoti). Tuetun asumisen Arjen tukikeskuksia on kolme (Arttu, Hovinkulma ja Paajalanrinne). Näistä Arttu ja Hovinkulma sijaitsevat Lappeenrannan alueella ja Paajalanrinne Imatralla. Tukikeskuksessa ohjaajat auttavat ja tukevat omassa kodissa asuvia. Lappeenrannasta asumisen tukea tuotetaan myös Ylämaalle ja Savitaipaleelle. Parikkalassa tuetun asumisen tuki on integroitu Petäjämäen asumisyksikön yhteyteen.

Ruokolahden ja Rautjärven alueiden vammaispalveluilla ei ole omaa asumispalvelutoimintaa. Suurin osa kehitysvammaisista asuu lapsuudencodeissaan. Ruokolahden palvelukeskuksessa, Onnelan yksikössä asuu kehitysvammaisia asiakkaita laitospaikalla, ja heidän palvelunsa tuottaa hoivan tulosalue. Rautjärvellä ostetaan asumispalveluja kolmelle kehitysvammaiselle asiakkaalle. Simpeleen kehitysvammaiset henkilöt asuvat itsenäisesti kotihoidon tuella.

Eksote luopui 2014 jälkeen niin sanotusta ohjatusta asumisesta (ryhmäkoti, jossa ei ole henkilökuntaa yöaikaan) ja siirtyi tuetun asumisen kehittämiseen. Aluksi päätöksen takana oli yleinen kehitysvamma-alan trendi. Tämän jälkeen Eksotessa on huomattu, että samantasoiset palvelut ja tuki voidaan järjestää niin, että henkilö asuu tavallisessa asunnossa, eikä se siis vaadi asumista samassa ryhmäkodissa. Tällöin asukas hyötyy myös asuinyhteisön palveluista ja voi osallistua sen toimintaan.

Päätös asumispalvelujen myöntämisestä tehdään Selvitä, arvioi, sijoita eli SAS-ryhmässä, johon kuuluu sosiaalityöntekijöitä, palveluohjaajia ja asumispalvelujen ja päivätoiminnan vastaavia henkilöitä. Nykyisin SAS-ryhmä on nimeltään Asumisen työryhmä. Päätöstä tehtäessä toimintakykykartoitus ja muuttajan haastattelut ovat keskeisessä asemassa. Monilla läheisillä ja työntekijöillä on ollut vahva näkemys siitä, mitä taitoja kehitysvammaisilla henkilöillä tulee olla, jotta he pärjäävät tuetussa asumisessa. Vanhempien näkemyksissä painavat usein turvallisuuteen liittyvät kysymykset ja työntekijöiden näkemyksissä henkilön pärjääminen.

Kehitysvammaispalveluilla on pitkä perinne toimia vastaamalla koko kehitysvammaisen ihmisen elämästä. Kehitysvammaispalvelut muodostavat oman sektorin kunnan tai kuntayhtymän toiminnassa ja näin ollen asumisen suunnittelukin on ollut vammaispalvelujen vastuulla.

Hankkeen pilottialueiden esittely

Hankkeen pilottialueiksi Eksote valitsi Lappeenrannan, koska siellä haluttiin vauhdittaa tuettua asumista. Toiseksi haluttiin laatia Ruokolahdelle ja Rautjärvelle asumisen kokonais-suunnitelma. Joutsenossa kehitysvammaiset olivat asuneet muutaman vuoden omissa asunnoissa. Hankkeessa haluttiin selvittää, miten he ovat pärjänneet.

Pilottialueiden kuvaus hankesuunnitelmassa on seuraava:

1. Lappeenrannasta pilotissa mukana oli Kotimäen ryhmäkoti. Suunnitelmissa oli, että 12 asukasta muuttaa itsenäiseen asumiseen ryhmäkodista. Pilotissa Lappeenrannan asuntotoimi peruskorjaa kuudella asukkaalle yksiöt Lentäjän-tieltä, joihin osa Kotimäen nuorista muuttaa syksyllä 2016. Kuudelle asukkaalle etsitään asunto tavallisesta asuntokannasta. Suunnitelma tukee integroitumista tavalliseen asuinyhteisöön. Kotimäen asumisyksikköön jää 2–3 asuntoa itsenäiseen asumiseen harjoittelua niille, jotka eivät ole valmiita siirtymään omasta lapsuudenkodistaan suoraan itsenäiseen asumiseen ja tarvitsevat asumisen taitojen tavoitteellista harjoittelua. Pilotissa kehitetään Arjen tukikeskus Artun toimintamallia. Tavoitteena on, että tukikeskus tarjoaa apua ryhmäkodeista muuttaville ja että muuttajille laaditaan henkilökohtaiset asumisen budjetit (tuen muodot, laajuus ja kustannukset).
2. Joutsenon (nykyisin osa Lappeenranta) pilotissa ohjattu asuminen lopetettiin vuonna 2014. Asukkaat muuttivat itsenäisesti vuokralle. Asumisen tuki tuotetaan Hovinkulman asumisyksiköstä. Pilotissa selvitetään, miten asukkaat pärjäävät uusissa asunnoissaan sekä tuetaan asukkaiden liittymistä lähiyhteisönsä.
3. Ruokolahdella kuusi asukasta asuu laitoshoidon päätöksellä palvelukeskuksessa, Onnelan yksikössä. Tarve on pienelle asumispalveluyksikölle (6–8 paikkaa), jossa on henkilökuntaa paikalla koko ajan ja jossa on myös lyhytaikashoidon palvelua. Lisäksi tarvitaan yksittäisiä tukiasuntoja, joihin järjestetään räätälöity asumisen tuki. Ikääntyvien vanhempien luona asuvien kehitysvammaisten ihmisten kohdalla esimerkiksi pitkäaikainen perhehoito on yksi mahdollisuus. Vaikeavammaisten asumispalveluyksikkö siirtyi väistötiloihin Ruokolahden terveyskeskuksen tiloihin. Suunnitelmana on kerrostaloratkaisu asumisen tulevaisuuden tarpeisiin. Ruokolahden ja Rautjärven pilotissa laaditaan kokonaissuunnitelma Arjen keskiössä työpajamallilla alueen tulevista asumisratkaisuista.

2 Nykytilanteen kartoitus

Hanke aloitettiin tutustumalla pilottikuntien asumisyksiköihin ja haastattelemalla kehitysvammaisia henkilöitä. Mukana oli henkilöitä, joilla on tai tulee olemaan tarve saada ratkaisu asumiseen ja elämiseen tai jotka jo asuivat itsenäisesti erilaisen tuen avulla. Haastattelut toteutettiin pääosin ryhmähaastatteluina niin, että haastateltaville tuttu asumisyksikön ohjaaja oli mukana haastattelutilanteessa. Lisäksi osa haastateltiin yksin ja osa yhdessä tukihenkilön kanssa.

Haastattelujen avulla haluttiin selvittää seuraavia kysymyksiä:

- Millaista on kehitysvammaisten henkilöiden nykyinen elämä ja asuminen?
- Millainen on heidän asuntonsa, mitä he siellä tekevät ja mitä tukea he siellä tarvitsevat?
- Mistä muista asioista ja ihmisistä heidän elämänsä koostuu ja mitä tukea he näissä asioissa tarvitsevat?
- Mitä he toivovat elämältään? Toivovatko he muutosta asumiseensa?
- Miten he kokevat mahdollisen tulevan muuton tai miten ovat kokeneet muuton nykyiseen asuntoonsa?

Haastattelut

Aineisto koostuu yhteensä 20 ryhmä- tai yksilöhaastattelusta, joihin osallistui yhteensä 47 henkilöä. Heistä naisia on 14 ja miehiä 33. Haastatteluja tehtiin Lappeenrannassa, Joutsenossa, Imatralla päivätoimintakeskuksessa (haastateltiin Ruokolahdella asuvia), Parikkalassa työ- ja toimintakeskuksessa (haastateltiin Rautjärvellä asuvia) sekä Ruokolahdella. Hankkeen alkaessa osa asui tuetusti, osa ryhmäkodissa, osa terveyskeskuksen vuodeosastolla ja osa vanhempiensa luona.

Taulukko 1. Aineiston kuvaus paikkakunnittain asumistilanteen perusteella.

Paikkakunta	Tuetusti asuvat	Ryhmäkodissa asuvat	Terveyskeskuksessa ja/tai laitoksessa asuvat	Lapsuudenkodeissaan asuvat	Haastatellut yhteensä
Lappeenranta	5	7			12
Joutseno	9				9
Rautjärvi	5		1	2	8
Ruokolahti	2 (Koti Imatralla)	1	4	4	11
Ruokolahdella väliaikaisesti asuvat Imatralla muuttaneet			7		7
Yhteensä	21	8	12	6	47

Haastatelluista 21 asui tuetusti ja sai tukea läheisestä asumisyksiköstä, toimintakeskuksesta tai Arjen tukikeskus Artusta. Ryhmäkodissa asui hankkeen alussa kahdeksan henkilöä, ja heillä kaikilla oli suunnitelmassa muuttaa asumaan omaan asuntoon. Terveyskeskuksen vuodeosastolla tai muussa laitoksessa asui 12 ja lapsuudenkodeissaan kuusi henkilöä.

Lappeenrannan Kotimäen ryhmäkodissa haastatellut suunnittelivat hankkeen aikana muuttamista omaan asuntoon. Heille oman kodin perustaminen ja kaverit ovat hyvin tärkeitä asioita. Pitkään omassa asunnossa asuneet olivat pääosin tyytyväisiä elämäänsä, ihmissuhteisiinsa ja saamaansa tukeen. Joukosta löytyi kuitenkin myös yksinäisyyttä kokeneita henkilöitä, jotka toivoivat elämäänsä enemmän muiden ihmisten seuraa. Ruokolahden palvelukeskuksessa haastateltiin hyvin vaikeavammaisten henkilöiden hoitajia, jotka kertoivat asukkaiden elämästä.

2.1 Lappeenrannan pilotti

Hankkeen tavoitteena oli Kotimäen ryhmäkodissa asuvan 12 nuoren muuttaminen omaan asuntoon. Tavoitteeseen ei aivan päästy, vaan yhdeksän nuorta sai hankkeen aikana uuden kodin. Heistä Lentäjätien uuteen vuokratiloon muutti kuusi, yksi Kehitysvammaisten Palvelusäätiön vuokra-asuntoon poikaystävänsä kanssa ja yksi omistamaansa asuntoon, jossa oli aiemmin vuokralaisia. Yksi Kotimäkeen jäänyt vahvaa tukea tarvitseva asukas muuttaa todennäköisesti toiselle paikkakunnalle tämän vuoden kuluessa.

Hanke antoi rohkeutta kannustaa muuttamaan myös sellaisia asiakkaita, jotka tarvitsevat enemmän tukea kuin aiemmat tuettuun asumiseen muuttaneet. Aiemmin muuttajat ovat olleet taidoiltaan sellaisia, että riitti, kun heidän luonaan käytiin kerran viikossa. Tämän

vuoksi nuorten muuttaminen Lentäjäntielle omiin asuntoihin aiheutti asumisyksikön ohjaajissa vastustusta ja pelkoa siitä, että muuttajat jätetään heitteille. Pelkoa riittämättömästi tuesta tuotiin esille myös kehitysvammaopoliklinikalta.

Lentäjäntielle muutto muutti Arjen tukikeskus Artun toimintatapoja. Sinne palkattiin kaksi henkilöä lisää. Näin ollen pystyttiin antamaan tukea tarpeen mukaan useita kertoja päivässä. Ensimmäisten parin kuukauden ajan oli yksi henkilö varattu pääasiassa vain Lentäjäntien asiakkaiden ohjaukseen.

Tukea on pystytty jo joidenkin osalta keventämään. Myös kuvapuhelinyhteyden päässä oleva ja tarvittaessa paikalle tuleva yöhoitaja on uutta toimintaa. Muuttajien tueksi saatiin myös lähinaapuri.

Lähinaapuri tukee vapaa-aikana

Lähinaapuritoiminta on hankkeen myötä tullut uusi tapa toteuttaa vapaa-ajan tukea. Eksote rekrytoi opiskelijan lähinaapuriksi uusille muuttajille. Hän on sitoutunut toimimaan naapureiden kanssa yhteensä tunnin päivässä viitenä päivänä viikossa. Lähinaapurin tehtävänä on auttaa naapureita muunakin aikoina, jos naapurilla on jokin äkillinen tarve, esimerkiksi päivystyspuhelimeen soittamalla. Lähinaapurilta ei kuitenkaan edellytetä jatkuvaa päivystysvalmiutta, vaan hän avustaa mahdollisuuksien mukaan. Hän myös sitoutuu järjestämään kerran kuukaudessa toiminnallisen tuokion naapureilleen ja raportoi palvelupäällikölle toiminnastaan. Lähinaapuri saa vastikkeeksi hyvitystä vuokrasta ja opintopisteitä opintoihin.

Tuen tarpeen arvio

Hankkeen aikana asumisen ja tuen koordinaattori teki muuttajille palvelutarpeen kartoituksia. Näissä oli käytössä Asumispalvelusäätiö Aspan kehittämä ASTA-mittari ja CP-liiton vastaava mittari KYKYRI. Näitä ja haastatteluja yhdistelemällä arvioitiin yksilöllisesti kunkin tuen tarvetta. Asta ja Kykyri mittaavat apua, jota henkilö tarvitsee muun muassa ruokahuollossa, itsensä huolehtimisessa ja kotitöissä.

Näiden lisäksi koordinaattori ja Kotimäen ryhmäkodin vastaava ohjaaja järjestivät muutto-palavereita, joissa kehitysvammaiset pääsivät itse määrittelemään tuen tarvettaan. Haastatteluissa kävi selväksi, että monilla oli tietoa, missä asioissa tarvitsi tukea ja miten toivoi tulevaisuuden tuetuksi. Eräs mies totesi toivonsa, ettei häntä enää käskytettäisi, vaan hänelle puhuttaisiin ystävällisesti.

Palvelutarpeen arvioinnin ja tuen suunnittelun tueksi pilotoitiin skotlantilaista Thinking about your support plan -kirjasta, josta osa käännettiin suomen kielelle. Skotlantilaisen

tukisuunnitelman vahvuus on sen tapa, miten se tukee henkilön itsemääräämistä ja osallistumista. Tukisuunnitelmassa käydään läpi muun muassa henkilön tärkeät ihmiset, vahvuudet ja taidot kuin myös mitä hän voi tarjota muille kuten ystävilleen tai yhteisölleen. Näiden lisäksi suunnitelmassa on tärkeää tietoa, miten elämän kontrolli pysyy tuettavalla ja mitä hän haluaa saavuttaa henkilökohtaisella budjetillaan.

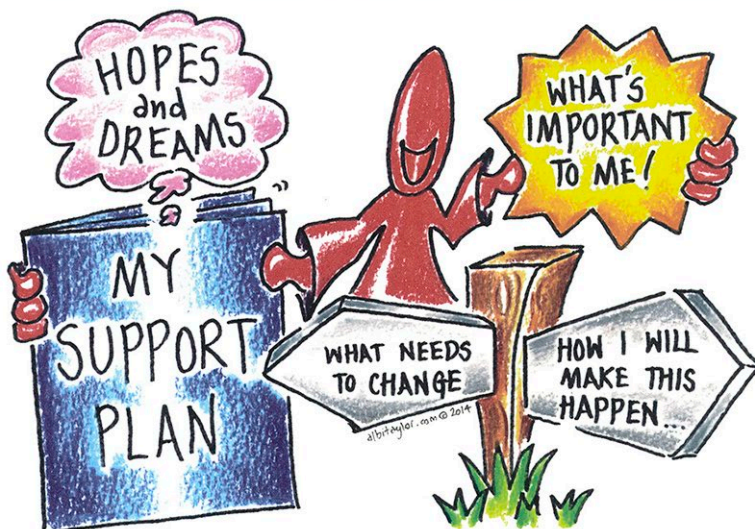
in Control Scotland

iji
inspiring inclusion

Inclusion
where people matter

Thinking about your Support Plan

A workbook to help you think about and develop a support plan

Kuva 1. Tukisuunnitelma nostaa vahvuudet esiin (Inclusion Scotland 2016).

Asumisen ja tuen koordinaattorin mukaan skotlantilaisen tukisuunnitelman vahvuus on myös siinä, että se nosti esille persoonan, kuvan ihmisestä toiveineen ja ajatuksineen. Hänen mukaansa muuttovaiheessa voi helposti korostua konkreettiset tukeen, hankintoihin ja taitoihin (mitä osaa, mitä pitää opetella) liittyvät asiat. Samalla on riski, että muuttaja hukkuu tukiverkoston toiveisiin ja ajatusmalleihin siitä, kuinka hänen tulee elää ja kuinka hänen asioitaan tulee hoitaa. Myös muissa muuttoon liittyvissä palaverissa henkilön tukisuunnitelmaan kirjaamat asiat pitivät asiakkaan keskiössä. Näin ollen puhuttiin asiakkaalle tärkeistä asioista.

Pilotoinnin jälkeen Kehitysvammaliitto jatkaa palvelutarpeen ja tuen suunnittelun välineiden kehittämistä hankkeessa saatujen tulosten pohjalta.

Elämää tukevat tekijät

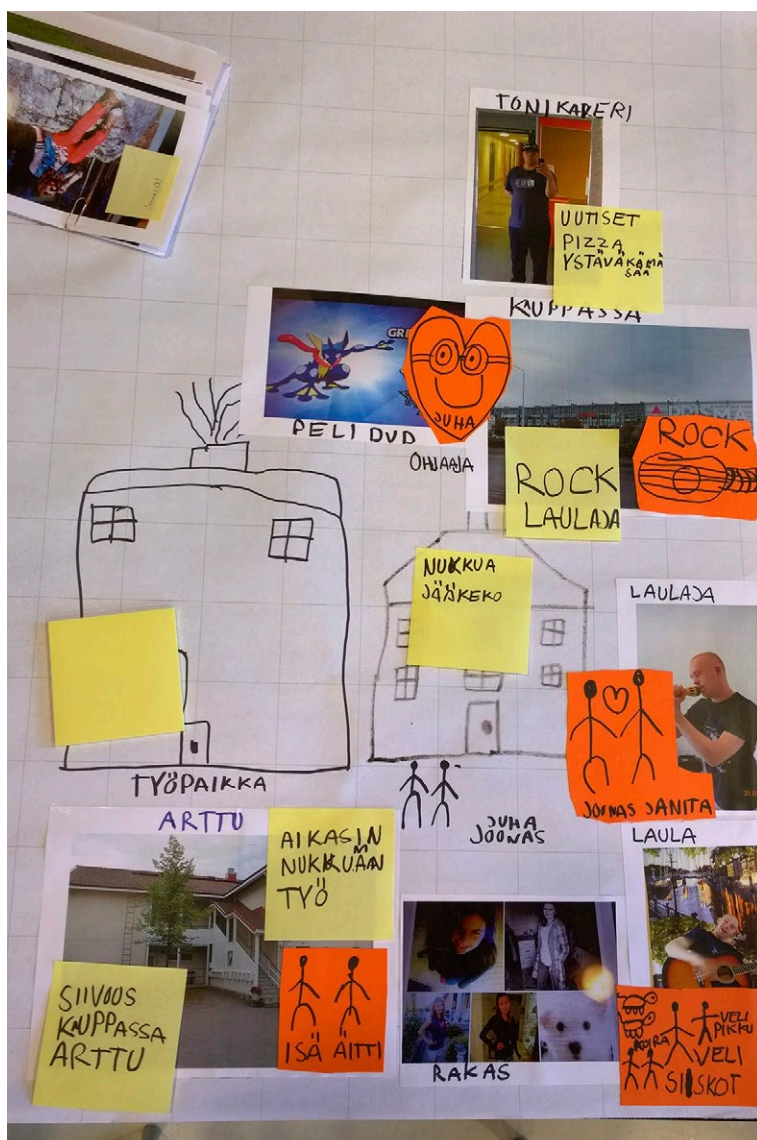
Lappeenrantaisten haastatteluista selvisi, että pärjääminen omassa kodissa koostuu monista eri tekijöistä. Omat vanhemmat ja sisarukset ovat muiden sukulaisten lisäksi kaikkein tärkeimpiä. Monilla on tapana käydä vanhempien tai muiden sukulaisten luona kylässä lähes joka viikonloppuna.

Useimpien ystävä- ja kaveripiiri on muodostunut asumisyksikön muista asukkaista. Osalla asukkaista on ollut tapana viettää aikaa yhdessä ryhmäkodissa toistensa huoneissa ja esimerkiksi selata Facebookia ja pelata konsolipelejä. Monella kului aikaa myös kotitöissä.

Kotimäen haastatteluista kolme pärjää melko itsenäisesti. He osaavat mm. kulkea bussilla eri paikkoihin. Kodin ulkopuolella käydään esimerkiksi kaupassa, kirjastossa, vanhempien, muiden sukulaisten ja tyttöystävän luona sekä jääkiekko-otteluissa. Heidän viikkoonsa mahtuu myös harrastuksia, kuten ratsastusta, pyöräilyä, judoa, kuntosalilla käyntiä ja uimista.

Yksi haastateltavista kertoi elämän olevan välillä yksinäistä ja tylsää. Moni haaveilee rakkaudesta ja siitä, että voisi asua poikaystävän kanssa. Lisäksi haaveillaan romantiikkailoista, bändin perustamisesta, omasta koirasta, uima-altaasta, kotiteatterista ja unelmien työpaikasta.

Lappeenrantaisten kehitysvammaisten nuorten haaveet ja toiveet ovat samanlaisia kuin kenen tahansa. Myös pärjäämiseen liittyvät kysymykset olivat samankaltaisia: nuoret tarvitsevat läheisiä ihmisiä, mielekästä tekemistä ja uskoa tulevaisuuteen.

Kuva 2. Elämän tärkeät asiat (kuva Simo Klem).

2.2 Joutsenon pilotti

Joutsenon ohjattu asuminen lopetettiin vuonna 2014, jolloin asukkaat muuttivat itsenäisesti vuokra-asuntoihin. Asumisen tuki tuotetaan Hovinkulman asumisyksiköstä. Pilotissa selvitetään, miten asukkaat ovat pärjänneet uusissa asunnoissaan sekä tuetaan asukkaiden liittymistä lähiyhteisönsä.

Elämää tukevat tekijät

Joutsenon yhdeksästä haastatellusta kahdeksan oli muuttanut 2–4 vuotta sitten ohjatus- ta ryhmäkodista omaan asuntoon. Yksi on asunut pitkään ja asuu edelleen ryhmäkodissa. Itsenäisesti asuvista viisi asuu nyt rivitalossa ja kolme kerrostalossa. Asunnot ovat yksiöitä tai kaksioita.

Suosituinta tekemistä kotona on television katselu. Kotona myös kuunnellaan musiikkia, pelataan tietokonepelejä, tehdään tai lämmitetään ruokaa, pestään pyykkiä ja vietetään aikaa tyttöystävän kanssa. Myös työ- ja päivätoiminta kuuluu asukkaiden arkeen. Työtoi- minnassa esimerkiksi pakataan laatikoita, tehdään keittiöitä sekä sulatetaan ja pakataan muoveja.

Kodin ulkopuolella haastateltavat käyvät kaupassa, kirjastossa ja erilaisissa harrastuksissa. Osa kertoo käyvänsä yksin kirjastossa, kioskilla tai kaupassa. Harrastuksia ovat esimerkiksi pyöräily, jääkiekko- ja salibandypeleissä käynti, junien katselu, sulkapallo, uiminen, rumpu- jen soittaminen, kaveri- ja ilmaisutaitokerho. Harrastuksissa käydään itsenäisesti, vanhem- pien kanssa, ryhmässä tai kaverin kanssa.

Haastateltujen elämänpiiriin kuuluvia tärkeitä ihmisiä ovat perheenjäsenet, kaverit ja oh- jaajat sekä osalla seurustelukumppani. Yksi kertoo, että viihtyy paljon itsekseen. Yhdellä haastateltavista on tytär, jota hän näkee pari kertaa kuukaudessa. Kavereita tavataan usein harrastusten yhteydessä. Myös naapurit kuuluvat elämänpiiriin.

Apu ja tuki

Joutsenolaiset kertovat, että saavat asumiseensa tukea ohjaajiltaan, sisaruksiltaan ja van- hemmiltaan. Tukea tarvitaan esimerkiksi ruoan valmistuksessa. Ryhmäkodissa asuva ker- too syövänsä asumisyksikössä, jossa ruoka tarjoillaan valmiina. Myös työtoimintayksikös- tä saa apua esimerkiksi raha-asioissa, kauppalapun täyttämässä ja asumiseen liittyvissä asioissa. Työtoiminnan ohjaajat muistuttelevat myös kodin siivoamisesta ja käyvät tarkista- massa siivousjäljen. Asumisen ohjaajat puolestaan auttavat lääkkeiden jaossa. Yksi haasta- teltavista kertoo tarvitsevansa siskonsa tukea ja apua internetin käyttöön. Asumisohjaaja kertoo, että yksi asukkaista pärjäisi monessa asiassa, mutta hän on tottunut siihen, että ”asiat tehdään puolesta.”

Omassa asunnossa asumisessa mukavaksi koetaan se, että nyt on rauhallista tai hiljaista, kun aiemman asuinpaikan eli Hiidenmäen asuntolan jotkut olivat kokeneet levottomak- si. Myös se koetaan hyväksi asiaksi, että nyt voi tehdä omia asioita ja liikkua vapaasti, ja on uusia tapahtumia. Lisäksi muutto ryhmäkodista on tuonut yhdelle henkilöille uusia kave- reita. Yksi vanhempi henkilö kertoo, että ensin yksin asuminen pelotti, mutta pelko on nyt lähtenyt pois, eikä hän enää haluaisi palata entiseen. Hänen perheensä on nykyisin lähellä,

hän saa tehdä itse ruokaa, eikä kukaan määräile keittiössä. Ohjaaja kertoo yhden asukkaan puolesta, että tämä on saanut tukea muuttoonsa eikä muutto pelottanut.

Joutsenon haastatelluista kolme kertoo olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Yksi haluaisi yhteisen asunnon tyttöystävänsä kanssa ja toinen kotieläimen itselleen. Kolmas kertoo, että hän haluaisi kirjeenvaihtoystäviä, mutta niitä on vaikea saada.

2.3 Ruokolahden ja Rautjärven pilotti

Ruokolahden ja Rautjärven alueet olivat mukana pilotissa, koska alue tarvitsee kokonaisuunnitelman asumisesta ja palveluista.

Ruokolahdella ikääntyvien vanhempien luona asuvia kehitysvammaisia on viisi henkilöä. Heidän lisäksi lapsuudenkodissaan asuvia on yksi alle 18-vuotias ja viisi on alle 30-vuotiasta henkilöä. Osa näistä henkilöistä käyttää yksityisen palveluntuottajan lyhytaikaisen asumisen palveluja omaishoidon tuen vapaapäivien lisäksi.

Ruokolahden palvelukeskuksessa on laitoshoidossa viisi henkilöä. Hankkeen aikana palvelukeskuksen oli siirretty 11 Tammilehdon ryhmäkodin asukasta sisäilmaongelmien takia.

Ruokolahdella on myös kotihoidon palveluiden tuella asuvia kehitysvammaisia. Paikkakunnalla asuvat kehitysvammaiset henkilöt käyvät päivä- ja työtoiminnassa Imatralla.

Rautjärvellä asuu kolme yli 40-vuotiasta ja neljä alle 20-vuotiasta henkilöä kehitysvammaista henkilöä vanhempiensa luona. Yksityisessä vanhuksille suunnatussa palvelukodissa asuu kolme kehitysvammaista henkilöä. Siellä he harjoittelevat itsenäisen asumisen taitoja. Lisäksi Rautjärvellä asuu kotihoidon palveluiden tuella viisi yli 50-vuotiasta kehitysvammaista henkilöä. Rautjärvellä asuvat simpeleläiset kehitysvammaiset henkilöt käyvät Parikkalassa päivätoiminnassa, koska alueella ei ole kehitysvammaisille suunnattua päivätoimintaa.

Palvelukeskuksessa päivät toistavat toisiaan

Haastatelluista nousee monenlaisia asumisen tarpeita. Haastavimmassa tilanteessa ovat Ruokolahden palvelukeskuksen väliaikaisesti sijoitetut Tammiharjun ryhmäkodin asukkaat ja hyvin vaikeavammaiset henkilöt Onnelan osastolla. Haastateltavista kahdeksan jakaa huoneensa kolmen muun ihmisen kanssa. Kahdella on yhteinen huone ja kolmella oma huone.

Kuva 3. Asmon elämässä tärkeää on huonekaveri ja hoitajien kanssa vietetty aika (kuva Simo Klem).

Päivät palvelukeskuksessa näyttävät pääsääntöisesti toisiaan toistavilta. Hoitajat kertovat, että henkilöt tarvitsisivat enemmän tekemistä. Useimmat eivät juuri pääse liikkumaan ulkona, koska hoitajia on laitoksessa liian vähän. Yksi haastatelluista kertoi: "En tee mitään muuta kuin sen että oon". Toinen puolestaan ei muista, milloin olisi käynyt jossain muualla.

Ihmiset, joilla on sukulaisia tai ystäviä, ovat päässeet kylpylään, lähikauppaan ja kesäretkellä. Myös ihmissuhteet ja elämänpiiri näyttävät hyvin suppeana. Yksi henkilö kertoo, ettei voi käydä katsomassa samassa "kompleksissa" asuvaa äitiään kovin usein, koska hoitajista on pulaa.

Onnelan hoitajat kertovat, että karsitut resurssit aiheuttavat kärsimystä vaikeimmin vammaisille henkilöille. Esimerkiksi omahoitajista on luovuttu ja henkilökuntaa on aivan liian vähän, jotta voitaisiin vastata asukkaiden henkilökohtaisiin tarpeisiin. Aikaisemmin yksi hoitaja pystyi viettämään aikaa osastolla ja pitämään sylissä vaikeimmin vammaisia ja nostamaan sängystä lattialle. Nykyisin siihen ei ole enää lainkaan aikaa.

Lapsuudenkoti on paras paikka asua

Rautjärvellä haastatelluista kaksi henkilöä asuu lapsuudenkodissaan ja Ruokolahdella heitä on neljä. Kaikki asuvat omakotitaloissa, jossa aika kuluu koti- ja piha-askareissa. Kotona vietetään suurin osa vapaa-ajasta katsellen televisiota, kuunnellen musiikkia ja selaten nettiä. Kun tulee tarve käydä jossain, äidit toimivat kuskeina. Osan vanhemmat ovat ikääntyneitä, joten kyläily ja matkustelu ovat vähentyneet selvästi. Osalla haastatelluista on harrastuksia, kuten keilaaminen, uiminen, seurakuntakerho, kirjastossa käynti sekä ur-

heilun katseleminen televisiosta. Harrastuksissa ei kuitenkaan käydä kovin usein. Elämään kuuluu perheenjäsenten lisäksi toimintakeskuksen asiakkaat ja työntekijät. Yhdellä on ollut joskus poikaystävä.

Monet viihtyvät nykyisessä asuinympäristössään ja eivät halua muuttaa pois. Tärkeäksi kodissa koetaan se, ettei tarvitse olla yksin ja että voi tehdä tuttuja asioita. Joku ei haluaisi edes puhua pois muuttamisesta. Yksi haastateltava uskoo kohtalonsa olevan aikanaan muuttaa Poutapilven ryhmäkotiin Imatralla. Hän ei usko itsellään olevan muita vaihtoehtoja, eikä oikeutta päättää missä asuu.

Ruokolahdella ja Rautjärvellä asuvat vammaiset ihmiset ja heidän läheisensä kaipaavat arkeen hyvin tavallisia asioita. Osasta piirtyy voimakas kuva, etteivät he koe omaavansa mahdollisuutta vaikuttaa elämäänsä, vaan päätökset tehdään heistä hyvin kaukana. Kuten eräs äiti sanoi: ”Tehkää siellä Helsingissä hyviä päätöksiä ja älkääkä siirtäkö poikaani kovin kauas.”

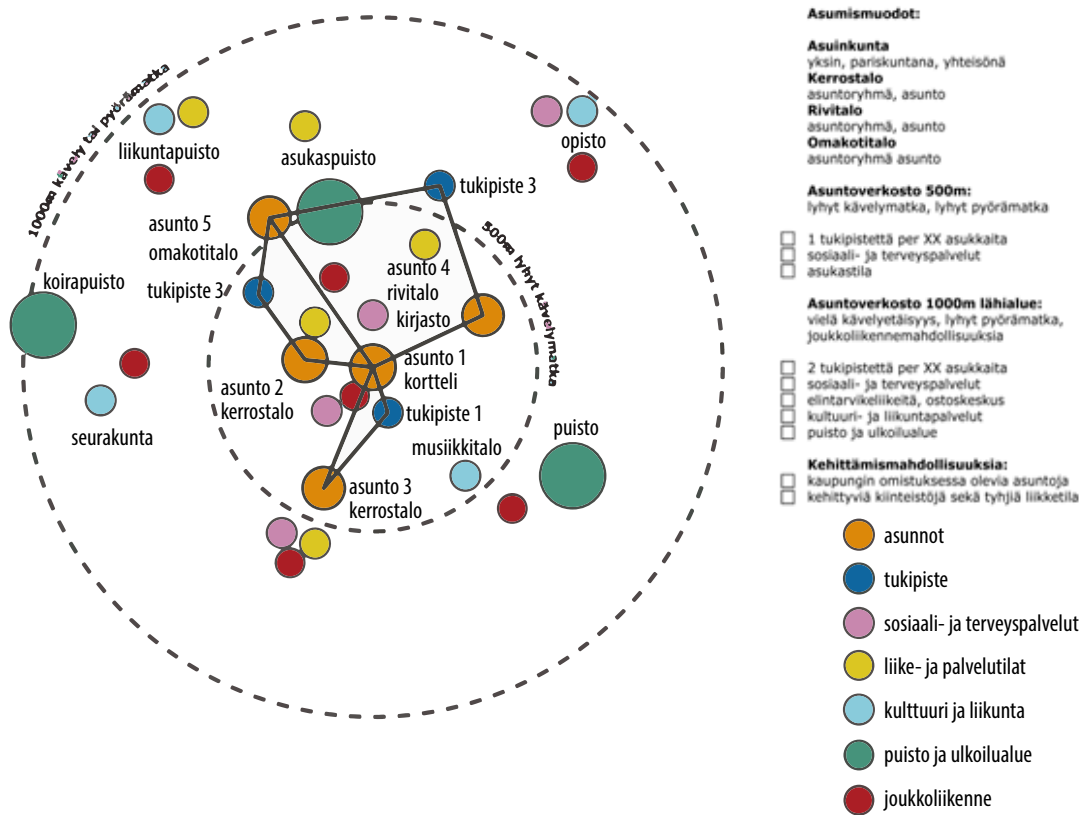
3 Asumisratkaisujen monipuolistuminen

Kehitysvammapalveluissa on perinteisesti toteutettu asumisen suunnittelu ja järjestäminen omana toimintana. Koska hankkeen tavoitteena oli monipuolistaa Eksoten asumisratkaisuja, se vaati uudenlaista ajattelua ja toimenpiteitä. Tässä hankkeessa asumisratkaisujen monipuolistamisessa käytettiin Arjen keskiössä -hankkeen yhteiskehittämisen työpajamallia (ks. Hintsala et al. 2015). Arjen keskiössä -hankkeessa tavoitteena oli asunto- ja naapurustoverkostojen kehittäminen yhdessä. Eksoten hanke keskittyi puolestaan monipuolistamaan asumisen ratkaisuja kehittämällä niitä yhdessä.

Arjen keskiössä -toimintamallin mukaan ensimmäinen tehtävä on perustaa suunnittelu-työryhmä, johon kutsutaan koolle tulevat asukkaat ja heidän läheisensä, kunnan sosiaali-toimi, kunnan kaavoitus ja asuntotoimi, vuokratyöryhmät sekä asumispalveluiden työntekijät. Työpajoissa kartoitetaan asumiseen, vapaa-aikaan ja työhön liittyviä toiveita ja tarpeita. Näiden lisäksi kolmannessa työpajassa keskitytään tutkimaan kunnan erilaisia asuin-alueita ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Neljäs vaihe on uusien ratkaisujen ideointi ja lopuksi toteutetaan suunnitelmat. (ks. Hintsala et al. 2015.)

Koska Eksoten asumisratkaisujen kehittämiseen ja pilotointiin varattiin lyhyt aika, sovellettiin Arjen keskiössä -mallia yhdistämällä pajojen teemoja. Syyskuussa 2016 hankkeessa järjestettiin kaksi asumisen yhteiskehittämisen työpajaa toinen Lappeenrannassa ja toinen Ruokolahdella. Ensimmäisessä työpajassa tutkittiin toiveita ja tarpeita sekä asuinalueiden tarjoamia mahdollisuuksia. Toisessa jatkettiin asuinalueiden tutkimista ja pohdittiin uusia ratkaisuja. Työpajoja fasilitoivat Kehitysvammaliiton työntekijät.

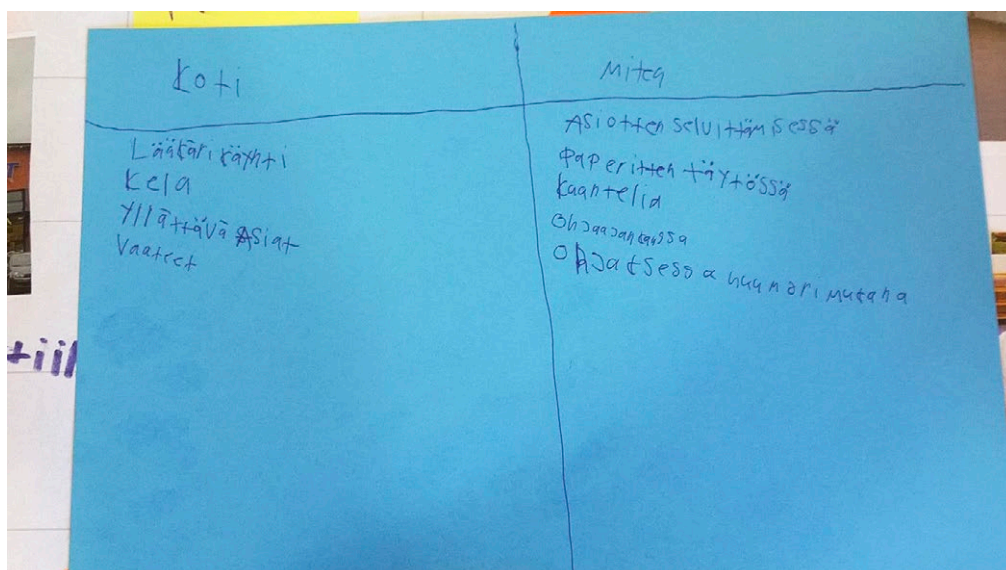
Kuvio 1. Asuntoverkostossa otetaan huomioon asuntojen etäisyys toisistaan ja asuinalueiden tarjoamat mahdollisuudet (Hintsala et al. 2015).

3.1 Tulevaisuuden tarpeet ja toiveet asumiselle

Lappeenrannassa työpajassa oli yhteensä 25 osallistujaa, joista 12 kehitysvammaista henkilöä, neljä omaista, kaksi ohjaajaa, kaksi vammaispalvelun työntekijää Eksotesta ja Lappeenrannan asuntopalvelun toimitusjohtaja, kolme kiinteistötoimen edustajaa.

Kehittämispajaan kutsutut lappeenrantalaiset kehitysvammaiset henkilöt asuivat Kotimäen ryhmäkodissa, tukiasunnossa tai vanhempiensa luona. Jo ennen kokoontumista pajoihin tulevat muuttajat saivat tehtäväkseen kuvata vapaa-ajan viettopaikkojaan. Työpajoissa niin vanhemmat kuin paikalla olleet työntekijät kiittelivät nuoria ja pitivät tärkeinä kuulla heidän toiveitaan ja haaveitaan asumiseen liittyvistä asioista.

Kehittämispajoihin osallistuneet henkilöt kertoivat sekä sanallisesti että kuvin nykyisestä elämästään. Asukkaiden kuvissa ja kertomuksissa kuvattiin esimerkiksi sitä, ketkä ovat tärkeitä ihmisiä, mitä he tekevät mielellään ja millaisiin asioihin he tarvitsevat tukea elämässään.

Kuva 4. Muuttaneet kertoivat missä ja minkälaista apua he tarvitsevat (kuva Simo Klem).

Jo itsenäisesti asuvat toivoivat enemmän tekemistä elämäänsä, etteivät tylsistyisi. Keskeisenä havaintona työpajoissa laadituista kuvista tuli esille se, että nuoret tekevät paljon asioita kotona, mutta tarvitsevat usein tukea kotona tekemiseen sekä liikkumiseen lähiyhteisössä. Nuoret harrastavat myös paljon. Työpajoissa laadituista kuvista ja piirustuksista tuli esille ympäristön, lähipalveluiden ja harrastusmahdollisuuksien saavutettavuuden tärkeys.

Kotimäessä asuvien henkilöiden työpajassa tekemistä piirustuksista, kuvista ja kertomuksista tuli esille, että osa haastateltavista haluaisi asua yhteisessä asunnossa seurustelukumppaninsa kanssa, osa yksin, mutta myös kimppekämpässä haluttiin asua. Oma rauha asumisessa koettiin tärkeäksi.

Ruokolahdella paikalla oli 32 kehitys- tai muulla tavoin vammaista ihmistä, omaisia seitsemän, hoitajia ja avustajia kahdeksan, Ruokolahden kunnossapitoinsinööri sekä Rautjärven Vuokratalot Oy:n edustaja (vuokratalot) ja Eksoten palvelupäällikkö sekä asumisen ja tuen koordinaattori.

Ruokolahden paja järjestettiin palvelukeskuksessa syyskuussa 2016. Palvelukeskukseen oli siirretty vaikeavammaisten henkilöiden asumisyksikkö Tammiharju toukokuussa 2016 sisäilmaongelmien vuoksi. Tammiharjun asukkaista vain osalla on myös kehitysvamma. Heidän lisäksi palvelukeskuksessa, osasto Onnelassa asui viisi kehitysvammaista henkilöä. Osa heistä oli asunut osastolla yli kymmenen vuotta. Palvelukeskuksen asukkaiden lisäksi kehittämispajaan osallistui ryhmäkodissa ja lapsuudenkodeissa asuvia kehitysvammaisia henkilöitä.

Onnelassa ja Tammiharjussa asuvien ihmisten elämä oli työpajatyöskentelyn perusteella yksipuolista. Usean henkilön elämään kuului vain arkipäivän välttämättömyyksiä kuten

syöminen, kuivitus ja nukkuminen. Onnelan asukkaiden elämänpiiri käsitti pääasiassa vain sisällä oleskelua eikä heillä ollut paljoakaan mahdollisuuksia ulkoilla tai olla toisten ihmisten seurassa.

Osastolla pitkään asuneiden suurimmaksi tarpeeksi nousi työpajoissa tehtyjen havaintojen perusteella inhimillisempi elämä, jossa olisi mahdollisuus elää toisten ihmisten seurassa.

Osalla Rautjärvellä ja Ruokolahdella lapsuudenkodissa asuvilla henkilöillä oli toive asua koko elämänsä vanhempiensa kanssa. Osalla sukulaiset asuivat hyvin lähellä niin, että muutto kauemmas estäisi heitä tapaamasta toisiaan. Yhdellä työpajaan osallistuneella henkilöllä oli haaveena muuttaa Helsinkiin ja ryhtyä katusoittajaksi.

3.2 Asuinalueiden tutkimisen työpajat

Lappeenrannassa järjestettiin maaliskuussa ja Ruokolahdella toukokuussa 2017 asuinalueiden tutkimisen työpajat, joihin kutsuttiin toimihenkilöitä pilottialueilta. Asuinalueiden kehittämispajoissa Lappeenrannassa oli paikalla kunnan kaavoittaja, teknisen toimen johtaja ja Eksoten edustaja. Ruokolahdella järjestetyssä työpajassa mukana oli mukana Ruokolahden asuntosihtööri, Rautjärveltä palvelupäällikkö, tekninen johtaja ja Vuokratalot Oy:n toimitusjohtaja. Paikalla oli myös Eksoten työntekijöitä sekä ympäristöministeriön edustaja. Kehitysvammaliiton edustajat fasilitoivat työpajoja.

Kuva 5. Perhepalvelujen päällikkö Riitta Hakoma ja tekninen johtaja Jari Akkanen tutkivat kartasta asuinalueen mahdollisuuksia. Palvelupäällikkö Marja-Liisa Haapakorva etsii netistä lisää tietoa (kuva Niina Sillanpää).

Asuinalueiden tutkimisen työpajoissa oli tarkoitus selvittää, millaisia asumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen mahdollisuuksia asuinalueilla on. Keskeinen lähtökohta oli kunnan ja Eksoten eri hallinnonalojen yhteistyön lisääminen asumisen ja tukipalvelujen suunnittelussa. Kehitysvammaisten henkilöiden haastatteluista sekä työpajatyöskentelystä esille tullut asumisen sijainnin tärkeys sekä asukkaiden yksilölliset toiveet ja tarpeet viitoittivat hallinnonalojen välistä työskentelyä asuinalueiden tutkimisessa.

Alueiden karttoja tutkimalla tuli näkyväksi asumisen alueelliset erot. Asunnon sijainti vaikuttaa siihen, miten helppoa tai vaikeaa on esimerkiksi käydä ostoksilla tai osallistua erilaisiin tapahtumiin. Asuinalueiden arvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, ettei millekään alueelle synny erityisasumisen keskittymiä, joille sijoitetaan asumaan vanhuksia ja vammaisia henkilöitä.

Työpajassa todettiin, että Ruokolahdella ja Rautjärvellä on tyhjiä asuntoja runsaasti. Näissä kunnissa ihmisillä on runsaasti valinnanvaraa. Hallinnonalojen välisen yhteistyön lisääminen asumisen suunnittelussa koettiin hyväksi uudistukseksi. Näissä pajoissa päästiin alkuun ja ne jatkuvat hankkeen jälkeen, sillä Eksote tulee jatkamaan tätä toimintamallia asumisen suunnittelussa.

4 Pilottialueiden tulokset ja kehittämiskohteet

Pilottialueet poikkesivat toisistaan melko paljon. Lappeenrannassa on tarjolla kehitysvammaisille ihmisille huomattavasti enemmän vaihtoehtoja kuin Joutsenossa sekä Ruokolahdella ja Rautjärvellä. Lappeenrantalaisilla oli myös selvästi enemmän uskoa omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa kuin muilla alueilla asuvilla. Ihmisten toiveet ja tarpeet olivat kuitenkin kaikkialla hyvin samanlaisia.

Lappeenranta

Hankkeen aikana lappeenrantalaisista Kotimäen ryhmäkodin asukkaista muutti yhdeksän uuteen kotiin. Heidän tukenaan toimi asumisen ja tuen koordinaattori. Hän piti yhdessä vastaavan hoitajan kanssa asumisen suunnitteluryhmää muuttajille ja muutosta haaveileville. Hän toimi linkkinä ohjaajien, vammaispalvelun työntekijöiden (sosiaalityöntekijät ym.), hanketyöntekijöiden sekä muuttajien ja vanhempien välillä.

Perinteisten toimintakykyä kuvaavien mittareiden ohella käytettiin skotlantilaista Thinking about my support -plan suunnitelmaa. Siinä henkilö itse pohtii tuen tarvettaan.

Arjen tukikeskus Arttu pystyi muuttamaan toimintatapojaan ja järjestämään muuttaville asukkaille huomattavasti enemmän tukea varsinkin juuri muuton jälkeen. Eksote pystyi palkkaamaan kaksi työntekijää lisää. Muuttajien tueksi saatiin myös opiskelija, joka asuu naapurissa. Hän luo turvaa kehitysvammaisille henkilöille.

Yhteistyö kuntien kanssa toteutui kuntapajoissa, jotka nimettiin Paras Naapuri -työryhmiiksi. Niiden tavoitteena on tutkia kaavoitusta ja palvelujen sijoittumista pitkällä aikajännteellä esimerkiksi vammaisten ihmisten asumisen tarpeiden näkökulmasta. Kehittämisesä keskeistä on yhteisöllisyyden näkökulma. Lappeenrannan osalta pyritään tuottamaan sopivia asuinympäristöjä, joissa kehitysvammaiset ihmiset haluavat asua. Näiden lisäksi panostetaan kaupungin keskustan kehittämiseen keskittämällä palveluja ja asumis-

ta keskusta-alueelle. Tärkeää on myös eri sektoreiden välisten yhteisten tukipisteiden ja naapuriavun kehittäminen.

Staying In Control

It is helpful to describe in a support plan how you like to get information; in what format and if someone needs to get in touch, what are the best times for you.

I want to get information...	
You can help me understand by..	
The best times for me are....	

Thinking about your Support Plan
A planning workbook

Kuva 6. Tukisuunnitelmassa pohditaan, miten kontrolli omasta elämästä pysyy kehitysvammaisella henkilöllä (Inclusion Scotland 2016).

Lappeenrannassa ryhmään oli kutsuttu Eksoten edustajia eri tulosalueilta: tekninen johtaja Jari Akkanen, perhepalvelujen johtaja Riitta Hakoma, toimintaterapeutti Heli Pitkänen vammaispalveluista, palvelupäällikkö Marja-Liisa Haapakorva vammaispalveluista, hoiva-johtaja Taina Jaako ja palvelupäällikkö Ursula Viro psykososiaalista kuntoutuksesta ja osallisuus YHO:sta, palvelupäällikkö Heikki Hirvonen aikuisten sosiaalipalveluista ja toimeentulotuesta sekä projektipäällikkö Tanja Kaarna. Lisäksi Paras naapuri -työryhmään osallistivat Lappeenrannan kaupungin arkkitehti Maarit Pimiä ja Aspa-palveluista toimitusjohtaja Martti Mäkelä. Vastaava Paras Naapuri -työryhmä toteutetaan syksyllä Eksoten pohjoisella alueella.

Eksote ei tuota enää isoja ryhmäkoteja, vaan asumispalvelut pyritään integroimaan tavalliseen asuntokantaan. Lappeenrannan Asuntopalvelun kanssa on neuvoteltu ja sovittu kehitysvammaisten asumisratkaisuihin. Näissä neuvotteluissa tulee esiin vammaisten asumisen tarpeet ja toiveet. Aikaisemmin Lappeenrannan asuntopalvelulta on saatu yksittäisi-

siä, tavallisia asuntoja hyviltä paikoilta, jotta kehitysvammaiset henkilöt voivat asua omissa kodeissaan mahdollisimman pitkään. Hankkeessa luotiin malli pitkäjänteiseen asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Paras Naapuri -työryhmissä kaavoituksen, asuntotoimen ja Eksoten eri tulosalueiden viranhaltijat tekevät työtä yhdessä asuinalueiden kehittämiseksi sekä asumisen integroimiseksi tavalliseen asuntokantaan.

Kustannukset tukiasumisessa

Hankkeen aikana nuoret muuttivat Kotimäen ryhmäkodista omaan asuntoon. Ryhmäkodissa hoitopäivän hinta vuonna 2016 oli 115,43 €. Oman asuntoon saatavan tukikäynnin hinta on 31,55 €. Näiden lisäksi pienkerrostaloon muuttaneille nuorille jyvitetään lähinaapurista syntyneitä kuluja. He maksavat lähinaapurin vuokrakustannuksesta (60 % vuokrasta) eli 64,10 €/kk/asukas.

Taulukko 2. Kustannusten vertailu ryhmämuotoisessa ja tuetussa asumisessa.

Asuminen Kotimäen ryhmäkodissa maksaa 3578,33 € / kk, ilman aterioita.	Jos asukkaalla on kolme tukikäyntiä / pv + lähinaapuriosuus, kustannus olisi 2998,25 €/kk.	Jos asukkaalla on kaksi tukikäyntiä / pv + lähinaapuriosuus, kustannus olisi 2020,20€/kk.	Jos asukkaalla on yksi tukikäynti / pv + lähinaapuriosuus, kustannus olisi 1042,15 €/kk.
--	--	---	--

Kustannussäästöä tulee kolmen tukikäynnin mallissa 580,08 € / kk, vuositasolla 6 960,96 €.

Joutseno

Joutseno oli mukana, koska kolme vuotta sitten ohjattu ryhmäkoti lopetettiin ja kehitysvammaisille ihmisille etsittiin asunnot tavallisesta asuntokannasta. Hankkeessa haluttiin selvittää, miten ihmiset ovat pärjänneet kodeissaan ja miten tuki toimii. Tiaisentiellä asuvat saavat ohjausta 1-3 kertaa viikossa. Muualla Joutsenossa kotikäyntien määrä on kerran viikossa tai joka toinen viikko. Hovikulman asumisen ohjaajat tukevat joutsenolaisia asiakkaita arjen asioissa: lääkkeen jaossa, kauppa-asioissa, ruoanlaitossa ja leipomisessa. Näiden lisäksi he aktivoivat tukiasukkaita osallistumaan tapahtumiin ja harrastuksiin. Joutsenolaiset ovat pärjänneet hyvin, vain osaa tuntui painavan hiukan yksinäisyys ja tapahtumaköyhyys.

Ruokolahti ja Rautjärvi

Hankkeen aikana Tammiharjun ryhmäkodissa asuneista, jotka olivat Ruokolahden palvelukeskuksessa väistötiloissa, kolme on muuttanut omaan vuokra-asuntoon. Muut muuttivat Välskärintien ryhmäkotiin Joutsenoon. Palvelukeskuksen Onnelan osaston väestä kaksi odottaa paikkaa Välskärintien ryhmäkodista. Muita muutoksia ei ole tapahtunut hankkeen aikana.

Tulevaisuuden asuminen Ruokolahdella ja Rautjärvellä

Osasta haastateltavista, perheenjäsenistä ja lähityöntekijöistä viestittivät, etteivät he koe kykenevänsä itse vaikuttamaan omaan asumiseensa, vaan päätökset tehdään jossain muualla. Eräs äiti toivoo, ettei hänen lastaan enää siirrettäisi mihinkään.

Ruokolahtelaisten ja rautjärveläisten asumisen haaveet ja toiveet ovat hyvin moninaisia. Haastateltavista osa tarvitsee ympärivuorokautista hoitoa, jota on pohjoisella alueella tarjolla vain Ruokolahden palvelukeskuksessa. Keskuksen olosuhteet ovat heikot, ja niissä otetaan huomioon vain välttämättömät tarpeet.

Osalle tärkeintä on jatkaa asumista lapsuudenkodissa. Mitä kotiin vietäviä palveluja voidaan silloin taata sekä ikääntyvälle vanhemmalle ja kehitysvammaiselle aikuiselle? Miten ikääntyneiden ja vammaisten palvelut saadaan toimimaan yhteen?

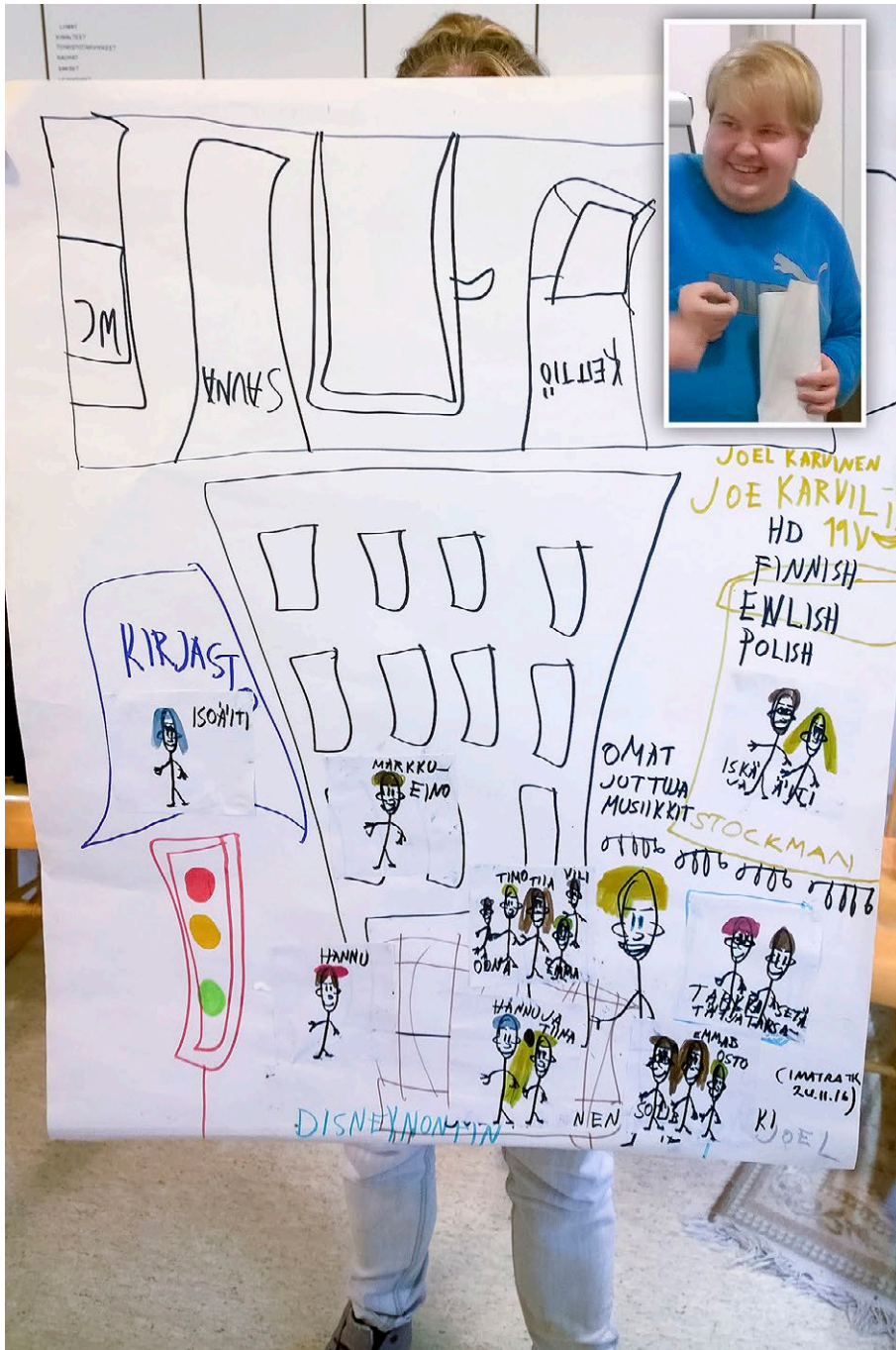
Kolmas tärkeä ryhmä on nuoret, jotka haluavat muuttaa toiseen kuntaan. Miten tehdään todeksi myös sellaiset haaveet, joita ei ehkä perinteisesti ole vammaisille henkilöille tarjottu, kuten muuttaminen naapurikuntaan.

Neljäs ryhmä on tukiasunnoissa asuvat, jotka saavat tukea kotipalvelusta. Riittääkö tuki vai tarvitaanko sitä enemmän. Miten palvelua voidaan kehittää? Tulisiko kehittää vapaa-aikaan toimivaa tapaa tavata toisia ihmisiä ja viettää aikaa yhdessä? Viikonloput ja lomat voivat alkaa tuntua pitkästyttäviltä, jos ei ole mitään tekemistä. Ovatko järjestöt kiinnostuneet yhteistyöstä?

Pienillä paikkakunnilla välttämätöntä on yhteistyö eri toimijoiden välillä. Näitä voivat olla esimerkiksi nuorisotoimi, harrastusjärjestöt ja seurakunnat. Tarvitaan jatkuvaa yhteistyötä ja monenlaista kehittämistyötä.

Hankkeen tavoitteena oli kokonaissuunnitelman laatiminen. Se jäi vielä toteutumatta, koska aika oli siihen liian lyhyt. Toteutuksen aikana nousi kuitenkin esille merkittäviä asioita, joita tulee ottaa huomioon kokonaissuunnitelmaa laadittaessa. Ruokolahden ja Rautjärven alueille perustettiin yhteinen Paras naapuri -työryhmä, jonka tehtävänä on alueen kokonaissuunnitelman työstäminen valmiiksi.

Kuva 7. Joelin unelmana on muuttaa Helsinkiin ja ryhtyä katusoittajaksi (kuva Simo Klem).

5 Johtopäätökset

Hankkeen aikana Eksoten pilottialueilla asuvia kehitysvammaisia haastateltiin ja kuultiin kehittämispajoissa. Tavoitteena oli selvittää, mitä he ajattelevat asumisestaan ja palveluistaan tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. He kertoivat myös taidoistaan ja vahvuuksistaan.

Toiseksi hankkeessa luotiin uudenlaista yhteistyötä kuntatoimijoiden ja hallinnonalojen välille sekä tulevien asukkaiden kanssa, jotta asumisen suunnitteluun tulisi myös käyttäjän ääni ja jotta suunnittelutyö olisi pitkäjänteistä. Kolmanneksi palveluja muotoiltiin uudelleen, jotta myös enemmän apua tarvitsevat voivat asua omassa asunnossa. Tämä tarkoitti henkilöstöressurssien joustavaa käyttöä ja naapuriavun uudenlaista hyödyntämistä.

Hankkeen tulokset tiivistetysti ovat:

- Saatiin tietoa kehitysvammaisten ihmisten asumisen nykytilanteesta ja tulevaisuuden haaveista.
- Tehtiin asumisen yksilölliset suunnitelmat muuttaneille.
- Lappeenrantaan sekä Ruokolahdelle ja Rautjärvelle perustettiin Paras naapuri-työryhmä suunnittelemaan tulevaisuuden asumisratkaisuja.
- Tukiasunnoissa asuvia palveleva Arjen tukikeskus sai kaksi työntekijää lisää ja näin muuttaneille oli paljon enemmän tukea tarjolla kuin olisi ollut ilman tätä resurssia.
- Kehitettiin uutena tuen muotona naapuriapua. Rekrytoitiin opiskelija, joka asuu naapurissa, ja saa opintopisteitä ja vuokranalennuksen avustaessaan kehitysvammaisia naapureitaan.
- Kokeiltiin uudenlaista tukisuunnitelman tekoa. Suunnitelmassa korostuu erityisesti henkilön itsemäärääminen.

Omaan asuntoon muuttaminen on mahdollista kun saa tarpeen mukaista tukea

Hanke osoitti, kehitysvammaisten ihmisten pystyvän asumaan omassa kodissa, vaikka tuen tarve olisi melko suuri. Turvallisuuden tunnetta niin asukkaalle kuin myös läheisille

voidaan tuoda lisäämällä henkilökunnan määrää ja käyntejä muuton alkuvaiheessa, lähi-naapurin tuella, asukkaiden keskinäisellä vertaistuellalla ja hyvinvointiteknologialla. Merkittävää on tuen mitoittaminen joustavasti siten, että sitä voidaan muuttaa henkilön tarpeen ja tilanteen mukaan. Hanke osoitti, että hyvinvointiteknologian käyttö on vielä vähäistä ja sitä lisäämällä voidaan luoda uusia mahdollisuuksia yhä useammalle asua omassa asunnossa turvallisesti.

Asumisen suunnittelun lähtökohtana ovat muuttajan vahvuudet ja voimavarat

Projektin aikana osalla läheisistä ja työntekijöistä oli huoli kehitysvammaisten pärjäämisestä. Jos asumisen suunnittelua johtaa turvallisuuden maksimointi, se saattaa johtaa liian raskaisiin ratkaisuihin. Uskomalla henkilön vahvuuksiin ja taitoihin luodaan luottamusta, joka johtaa henkilön mahdollisuuteen käyttää niitä hyväkseen. Hankkeessa saatiin hyviä kokemuksia vahvuuksien hyödyntämisestä ja siitä, kuinka asukkaat voivat tarjota toisilleen vertaistukea asumisessa. Kokeilussa ollut skotlantilainen tukisuunnitelmalomake auttoi tunnistamaan asukkaiden vahvuuksia ja miettimään, miten niitä voidaan hyödyntää.

Vertaistoiminta ja naapuriapu asumisessa lisäävät yhteisöllisyyttä ja vähentävät yksinäisyyttä ja turvattomuutta

Ihmisten hyvinvointi lisääntyy, kun hän tuntee kuuluvansa itselleen tärkeiden ihmisten joukkoon. Kehittämistyö osoitti, että kunnissa voitaisiin tehdä paljon enemmän tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Tässä avainasemassa ovat muun muassa valtakunnalliset ja paikalliset järjestöt ja niiden osaamisen hyödyntäminen. Vammaisten ihmisten ei enää tarvitse jäädä osallistujan tai mukaan otetun rooliin vaan hän voi myös olla aktiivinen kuntalainen. Esimerkiksi tapahtumia järjestämällä voidaan luoda uusia mahdollisuuksia osallistua ja lisätä yhteisöllisyyttä naapurustoon.

Asumisen ratkaisujen monipuolistaminen edellyttää hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja asumisen kokonaissuunnittelua

Hankkeen yksi tärkeimmistä tuloksista oli yhteistyön lisääntyminen eri hallinnonalojen välillä. Kehittämistyön käynnistymisvaiheessa kehitysvammaisten asumisen suunnittelu oli ollut hyvin pitkälle vammaispalvelujen vastuulla. Sosiaalitoimella ei ollut yhteistä asumisen kehittämissuunnitelmaa asuntotoimen ja kaavoituksen kanssa. Hanke osoitti, että tarvitaan säännöllisesti kokoontuva työryhmä, joka poikkihallinnollisesti suunnittelee tulevaisuuden asumista maakunnassa. Tähän ryhmään tarvitaan sosiaalitoimen, asuntotoimen, kaavoituksen ja tulevien asukkaiden edustus. Pitkäjänteinen tulevien asukkaiden toiveiden ja tarpeiden kartoitus on suunnittelutyön lähtökohta.

Asuinalueiden mahdollisuuksien tunnistaminen

Hankkeessa hyödynnettiin ARAn ja Kehitysvammaliiton aiemmin kehittämää asumisen suunnittelun yhteiskehittämisen mallia. Tässä keskeistä on tulevien asukkaiden tarpeiden ja asuinalueiden mahdollisuuksien tunnistaminen ja yhteensovittaminen. Lähtökohtana on olemassa olevan asuntokannan käyttäminen sekä kaikille kuntalaisille tarkoitettujen palvelujen hyödyntäminen. Asuinalueiden tutkimuksessa päästiin alkuun. Seuraava askel on selvittää, miten yksittäisistä asunnoista voidaan muodostaa asunto- ja naapurustoverkostoja sekä synnyttää uudenlaista yhteistoimintaa asuinalueen asukkaiden välille. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen suunnittelussa ja toteutuksessa on kyse jatkuvasta prosessista.

LÄHTEET

- ARA. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2017. Erityisryhmien asuntomarkkinakatsaus 2017.
- Hintsala, S. & Ahlström, M. 2011. Perustuuko asuminen tarpeisiin vai järjestelmän ylläpitämiseen? Raportissa Kehitysvammaisten asuminen - uusi reformi 2010–2015. Ripatti, Päivi (toim.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 10:2011.
- Hintsala, S. & Mietola, R. 2013. "Vain me ja tavallinen kerrostalo" Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus raportteja 6/2013.
- Hintsala, S., Sipilä, J. & Sainio, K. 2015. Asuminen arjen keskiössä. Asuntoverkoston yhteiskehittämisen opas. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, Lahti.
- Inclusion Scotland. 2016. Thinking about your Support Plan A planning workbook. In Control Scotland, Inspiring Inclusion and Inclusion. www.bit.ly/iCS-support-planning
- Karinen, R., Laitinen L., Noro K., Ekholm E. & Tuokkola K. 2016. Yksilölliseen ja monimuotoiseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisohjelman arviointi asumisratkaisujen osalta. Ympäristöministeriön raportteja 18/2016.
- Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016–2020. Seurantaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:17.
- Mietola, R., Teittinen, A. & Vesala, H. 2013. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu suomeen. Ympäristöministeriö, Suomen Ympäristö 2012:3.
- Pitkänen, S., Törmä, S., Huotari, K. & Puumalainen, J. 2015. Joustavalla tuella tavalliseen asumiseen. Selvitys erityisryhmien hajautetun asumisen ratkaisusta. Ympäristöministeriön raportteja, 30:2015.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:15.
- Sotkanet 2017. THL:n Tilasto- ja indikaattoripankki. Tietoja vammaisten laitos- ja asumispalveluista.
- Törmä, S., Huotari, K., Nieminen, J. & Tuokkola, K. 2014. Unelmana oma asunto ja tukea pärjäämiseen. Mielen terveyskuntoutujien asumisratkaisut ja niiden kehittäminen 2014 Ympäristöministeriön raportteja, 24:2014.
- Valtioneuvosto 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja (2016). http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf (tarkistettu 15.6.2017)

Miten aikaansaadaan asumisvaihtoehtoja kehitysvammaisille ihmisille, jotta 15-paikkaisia ryhmäkoteja ei enää rakennettaisi? Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimen (Eksote) alueella Lappeenrannassa, Ruokolahdella ja Rautjärvelä kehitettiin yksilöllisiä asumisratkaisuja sosiaali- ja terveystoimen, asuntotoimen ja kaavoituksen kesken. Kehitysvammaiset henkilöt ja heidän läheisensä olivat keskeisesti mukana asumisen suunnittelussa.

Pitkäjänteinen tulevien asukkaiden toiveiden ja tarpeiden kartoitus on suunnittelutyön lähtökohta. Asuntoja etsittiin tavallisesta asuntokannasta ja tukea järjestettiin monin tavoin, esimerkiksi asuinalueella olevasta tukipisteestä. Tulokset osoittavat, että myös enemmän tukea tarvitsevat vammaiset henkilöt voivat asua omassa asunnossa, kun palveluja kehitetään riittävästi vastaamaan heidän tarpeitaan.